
Recommendation of the Committee of Ministers to member states on integrated national strategies for the protection of children from violence

Unofficial translation into Azerbaijani

Recommandation du Comité des Ministres aux Etats membres sur les stratégies nationales intégrées de protection des enfants contre la violence

Traduction non-officielle en azéri

Avropa Şurasının uşaqların zorakılıqdan qorunması üçün kompleks milli strategiyalar üzrə siyasətlərə dair Qaydaları

© Council of Europe [November 2009], original English and French versions

Text originated by, and used with the permission of, the Council of Europe. This unofficial translation is published by arrangement with the Council of Europe, but under the sole responsibility of the translator.

* * * * *

© Conseil de l'Europe [novembre 2009], versions originales en anglais et français

Le texte original provient du Conseil de l'Europe et est utilisé avec l'accord de celui-ci. Cette traduction est réalisée avec l'autorisation du Conseil de l'Europe mais sous l'unique responsabilité du traducteur.

Avropa Şurasının uşaqların zorakılıqdan qorunması üçün kompleks milli strategiyalar üzrə siyasətlərə dair Qaydaları

Giriş

2005-ci ildə Dövlət və Hökumət Başçılarının Varşava Sammiti Avropa Şurasından:

- uşaq hüquqlarını effektiv şəkildə təşviq etməsini və BMT-in Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasının öhdəliklərinə tam riayət etməsini;
- uşaq hüquqlarını Avropa Şurasının bütün siyasətlərinə daxil etməsini və Avropa Şurasının uşaqlarla bağlı bütün fəaliyyətlərini koordinasiya etməsini; və
- xüsusilə, uşaqların cinsi məqsədlərlə istismarı ilə mübarizə üzrə üç illik fəaliyyət planına və spesifik tədbirlərə başlayaraq uşaqlara qarşı zorakılığın bütün formalarını ləğv etməsini xahiş etdi.

2006-cı ildə “Avropanı uşaqlar üçün və uşaqlarla qururuq” proqramının fəaliyyətə başlaması bu öhdəliyə cavab idi və onun sonradan Stokholmda qəbul edilmiş 2009-2011-ci illər üçün Strategiyasında bir daha təyin edildi. Proqramın əsas məqsədi qərar qəbul edənlərə və maraqlı tərəflərə BMT-in Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasına əsasən və BMT-in Uşaq Hüquqları üzrə Komitəsinin və BMT-in Baş Katibinin Uşaqlara qarşı Zorakılıq üzrə Tədqiqatının tövsiyələrinə uyğun olaraq uşaq hüquqlarının təşviqi və uşaqlara qarşı zorakılığın bütün formalarının ləğv edilməsi üçün hərtərəfli milli strategiya və siyasətlərin yaradılması və həyata keçirilməsində kömək etmək idi.

Tövsiyələri Avropa səviyyəsində formalaşdırmaq məqsədilə Avropa Şurası üzv Dövlətlərində milli siyasət, qanun və təcübələrin zorakılıq problemini necə həll etdiyini təftiş etməyə başladı. Hazırlanmış metodologiya uşaqlara qarşı zorakılığın miqyas və xarakterinin dərininə analizini, bu fenomenin qarşısını almaq üçün həyata keçirilən hüquqi və institusional çərçivələri, siyasətlərin hazırlanmasında son tendensiyaları, milli və yerli preventiv siyasətlər və onların həyata keçirilməsini ehtiva edir. Dörd ölkə - İtaliya, Norveç, Portuqaliya və Rumıniya milli siyasətlərin ilk təftişi üçün könüllü kimi çıxış etmişlər.

Hər pilot ölkədə geniş və təkrarlanan müşavirələr zorakılığa qarşı strategiya modeli üzrə təklifləri ehtiva edən və bura daxil edilməsi üçün milli, regional və yerli müsbət təcrübə nümunələrini təklif edən dörd milli hesabatın hazırlanması ilə nəticələndi. Hesabatların nəticələrinə və BMT-in Baş Katibinin Uşaqlara qarşı Zorakılıq üzrə Tədqiqatının tövsiyələrinə əsaslanaraq, eləcə də, ümumiyyətlə Avropa Şurasının uşaq hüquqları sahəsində işlərini nəzərə alaraq Avropa Şurasının uşaqların zorakılıqdan qorunması üçün kompleks milli strategiyalar üzrə siyasətlərə dair Qaydaları uşaqlara qarşı bütün zorakılıq hallarının qarşısının alınması və onlara cavab verilməsi üçün çoxsahəli və sistemli milli çərçivə təklif edir. Qaydaların həmçinin dəyişikliyin və ümumilikdə bütün cəmiyyətdə uşaqlığın subyekt kimi uşaqların qavrayışında çox lazımlı mədəni dəyişikliyə təkan verməsi gözlənilir.

İlkin olaraq milli, regional və yerli səviyyələrdə qərar qəbul edənlər üçün nəzərdə tutulmasına baxmayaraq qaydalar həmçinin uşaqlar üçün və uşaqlarla işləyən bütün professionallara, eləcə də ailələrə, vətəndaş cəmiyyəti, icmalar, kütləvi informasiya vasitələri və uşaqların özünə ünvanlanmışdır.

Qaydalar xanım Marta Santos Paisin sədrlik etdiyi və dörd pilot ölkənin nümayəndələri, yerli və beynəlxalq ekspertlər, UNICEF, OHCHR, Avropa Komissiyası, Uşaq Ombudsmanları və QHT-lərin nümayəndələrindən təşkil edilmiş Redaksiya Qrupu tərəfindən hazırlanmışdır. Layihə prosesində qaydalar əsas maraqlı tərəflər, o cümlədən Avropa Şurasının müvafiq rəhbər komitələri və orqanları ilə geniş məsləhətləşmə prosesini təmin etmək üçün ilk dəfə İsveçin Stokholm şəhərində yüksək səviyyəli konfransda (8-10 sentyabr 2008-ci il) və daha sonra Strasburqda Avropa Şurasının Uşaq Hüquqları Platformasında (1-2 iyun 2009-cu il) olmaqla çoxsaylı tərəfdaşlara təqdim edilmişdir.

2009-cu ilin noyabr ayında Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi (47 üzv dövlətini təmsil edən) qaydaları ehtiva edən tövsiyə qəbul etdi. Avropa Şurasının arzusu bu sənədin və onun qəbuluna aparın prosesin həm Avropada, həm də Avropa regionundan kənarında milli strategiyaların hazırlanmasına təkan verməsidir.

CM/Rec(2009)10 sayılı Tövsiyə

Nazirlər Komitəsi Avropa Şurası Əsasnaməsinin 15.b Maddəsinin müddəalarına əsasən;

Dövlət və Hökumət Başçılarının Üçüncü Sammitini (Varşava, 16-17 may 2005-ci il) və orada qəbul edilmiş uşaqlara qarşı zorakılığın bütün formalarının aradan qaldırılması üçün xüsusi tədbir görmək barədə öhdəliyi xatırladaraq;

Avropa Şurasına uşaqlara qarşı zorakılıqla mübarizə üzrə milli və regional təşəbbüslərin regional təşəbbüskarı və koordinatoru və BMT-in Baş Katibinin Uşaqlara qarşı Zorakılıq üzrə Tədqiqatının ehtiva etdiyi tövsiyələrin həyata keçirilməsi üçün Avropa forumu rolunu təqdim edən “2009-2011-ci illər üçün Avropanı Uşaqlar üçün və Uşaqlarla Qururuq Strategiyasını” xatırladaraq;

Uşaqlara cismani cəza ilə mübarizə üzrə Avropa Şurası tərəfindən 15 iyun 2008-ci il tarixdə Xorvatiyanın Zaqreb şəhərində başlanmış “Kötəyə qarşı əlinizi qaldırın” panAvropa məlumatlandırma kampaniyasını xatırladaraq;

Uşaqların rifahının və ən yaxşı maraqlarının bütün üzv dövlətlərin bölüşdüyü fundamental dəyərlər olduğunu və hər hansı ayrı-seçkilik olmadan təşviq edilməli olduğunu nəzərə alaraq;

Uşaqlara qarşı zorakılığın uşaq hüquqlarının pozulması olduğunu, uşaqların inkişafını təhlükə altına aldığını və onların öz əsas hüquqlarından istifadəsinə təsir etdiyini qəbul edərək;

Uşaqlara qarşı zorakılığın hər bir dövlətdə mövcud olduğunu və cins, irq, rəng, dil, din, siyasi və ya digər görüş, milli və ya sosial mənşə, milli azlıqla bağlı, mülkiyyət, doğum, cinsi orientasiya, sağlamlıq durumu, əlillik və ya digər statusların sərhədlərini aşdığını qeyd edərək;

Uşaqların kövrəkliyinin və həssaslığının, həmçinin onların böyümə və inkişaf üçün böyüklərdən asılılığının zorakılığın qarşısının alınmasına və uşaqların ailələr, cəmiyyəti və dövlət tərəfindən qorunmasına daha böyük sərmayə qoyulmasını tələb etdiyini nəzərə alaraq;

Üzv dövlətlərin yurisdiksiyası daxilində hamının, o cümlədən uşaqların işgəncədən və qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan davranış və ya cəzadan qorunmaq hüququnu, azadlıq və təhlükəsizlik hüququnu, eləcə də ədalətli mühakimə hüququnu təmin edən İnsan Hüquqları haqqında Avropa Konvensiyasını (ETS No. 5) diqqətə alaraq;

Yenidən baxılmış Avropa Sosial Xartiyasını (ETS No. 163), xüsusilə, onun uşaqların baxımsızlıq, zorakılıq və istismardan müdafiə olunmaq hüququna dair müddəalarını diqqətə alaraq;

Uşaq Hüquqlarının Həyata keçirilməsi haqqında Avropa Konvensiyasını (ETS No. 160), İnsan Alverinə qarşı Fəaliyyət haqqında Konvensiyanı (CETS No. 197), Uşaqların Cinsi İstismardan və Seksual Xarakterli Zorakılıq Hərəkətlərindən Qorunması haqqında Konvensiyanı (CETS No. 201) və Avropa Şurasının digər müvafiq hüquqi alətlərini nəzərdə saxlayaraq;

Nazirlər Komitəsinin üzv dövlətlərə: CM/Rec(2009)5 saylı uşaqların zərərli məzmunundan və davranışdan müdafiəsi və onların yeni informasiya və kommunikasiya mühitində fəal iştirakının təşviqi üzrə tədbirlərə dair, CM/Rec(2008)11 saylı sanksiya və ya tədbirlər subyekti olan yetkinlik yaşına çatmayan cinayətkarlar üçün Avropa Qaydalarına dair, Rec(2006)19 saylı pozitiv tərbiyənin dəstəklənməsi siyasətinə dair, Rec(2006)12 saylı yeni informasiya və kommunikasiya mühitində uşaqların səlahiyyətləndirilməsinə dair, Rec(2006)5 saylı Avropa Şurasının əlilliyi olan insanların hüquqlarının və cəmiyyətdə tam iştirakının təşviq edilməsi: Avropada əlilliyi olan insanların həyat keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması üzrə Fəaliyyət Planına (2006-15) dair, Rec(2005)5 saylı uşaq müəssisələrində yaşayan uşaqların hüquqlarına dair, Rec(2002)5 saylı qadınların zorakılıqdan müdafiəsinə dair və Rec(2001)16 saylı uşaqların cinsi istismardan qorunmasına dair;

Avropa Şurası Parlament Assambleyasının “Əlilliyi olan insanların hüquqlardan istifadəsi və onların cəmiyyətdə tam və fəal iştirakı”na dair 1854 (2009) saylı, “Yenidoğulmuş körpələrin Avropada qanunsuz övladlığa verilmək məqsədilə itkin düşməsi”nə dair 1828 (2008) saylı, “Fahişəlik – nə kimi mövqe tutmalı?” mövzusunda 1815 (2007) saylı, “Uşaq qurbanlar: zorakılığın bütün formalarının, istismar və seksual xarakterli zorakılıq hərəkətlərinin ləğv edilməsi”nə dair 1778 (2007) saylı və “Uşaqlara cismani cəza verilməsinə Ümumavropa qadağası”na dair 1666 saylı (2004) tövsiyələrini diqqətə alaraq;

Həmçinin Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasını, xüsusilə onun dövlətlərin bütün zamanlarda və bütün quruluşlarda uşaqları zorakılığın bütün formalarından qorunmalı olduğuna dair aydın öhdəliyi əks etdirən 19-cu Maddəsini nəzərdə saxlayaraq;

Bu sahədəki digər müvafiq beynəlxalq alət və öhdəlikləri, o cümlədən Uşaqların və Yeniyetmələrin Cinsi məqsədlərlə İstismarının Qarşısının Alınması və Dayandırılması üzrə Rio de Janeyro Bəyannaməsi və Fəaliyyət Planını (2008) lazımi dərəcədə diqqətə alaraq;

BMT-in Baş Katibinin Uşaqlara qarşı Zorakılıq üzrə Tədqiqatının ehtiva etdiyi tövsiyələri, xüsusilə uşaqlara qarşı zorakılığa cavab vermək məqsədilə milli strategiya, siyasət və ya plan vasitəsilə milli planlaşdırma prosesinə inteqrə

edilmiş çoxşaxəli və sistemativ çərçivə hazırlamaq və zorakılığın qarşısının alınması və ona qarşı cavab tədbirlərinin həyata keçirilməsinə nəzarət etməsi üçün nazir səviyyəsində olmasına üstünlük verilməklə fokus point müəyyənləşdirmə barədə tövsiyəni xatırladaraq;

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyası, Avropa Şurasının standartlarına köklənmiş və uşaqların iştirakı ilə hazırlanan uşaq hüquqlarının qorunması və uşaqların zorakılığın bütün formalarından müdafiəsi məqsədi daşıyan kompleks milli strategiyaların təşviqinə səy göstərərək,

Üzvlər dövlətlərin hökumətlərinin öz beynəlxalq öhdəliklərini təqdis edərək və özlərinin spesifik milli, regional və yerli strukturlarını və müvafiq məsuliyyətlərini lazımi dərəcədə nəzərə alaraq:

- a. müvafiq hallarda bu prinsipləri öz qanunvericilik, siyasət və təcrübələrinə inteqrasiya etmələrini və müvafiq hallarda bu tövsiyəyə I Əlavədə verilmiş Avropa Şurasının uşaqların zorakılıqdan qorunması üçün kompleks milli strategiyalar üzrə siyasətlərə dair Qaydalarında qeyd edilmiş fəaliyyətləri həyata keçirmələrini;*
- b. qaydaların dövlət orqanlarının birbaşa məsuliyyət daşmadığı və ya səlahiyyət dairəsinə daxil olmayan, lakin onların yenə də müəyyən səlahiyyətə malik olduqları və ya müəyyən rol oynaya biləcəkləri sahələrdə həyata keçirilməsini və tətbiqini təşviq etmələrini;*
- c. bu tövsiyənin məlumatlandırma kampaniyaları və vətəndaş cəmiyyəti, uşaq hüquqları sahəsində müstəqil institutlar, kütləvi informasiya vasitələri, özəl sektor, uşaqlar və ailələrlə əməkdaşlıq yolu ilə mümkün ən geniş şəkildə yayılmasını təmin etmələrini;*
- d. uşaq hüquqları və uşaqlara qarşı zorakılığın ləğvi üzrə fokus point-ları vasitəsilə milli strategiyaların hazırlanması, həyata keçirilməsi və monitorinqi zamanı Avropa Şurası ilə əməkdaşlıq etmələrini;*
- e. Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş Katibinin Uşaqlara qarşı Zorakılıq üzrə Xüsusi Nümayəndəsi ilə əməkdaşlıq etmələrini və onu dəstəkləmələrini*

tövsiyə edir

Nazirlər Komitəsinin CM/Rec(2009)10 sayılı Tövsiyəsinə Əlavələr

İçindəkilər¹

Əlavə I –Avropa Şurasının uşaqların zorakılıqdan qorunması üçün kompleks milli strategiyalar üzrə siyasətlərə dair Qaydaları.....	8
1. İcraçı Xülasə.....	8
2. Məqsədlər, əhatə dairəsi, anlayışlar və prinsiplər.....	9
2.1. Məqsədlər	
2.2. Əhatə dairəsi və anlayışlar	
2.3. Prinsiplər	
3. Kompleks milli, regional və yerli fəaliyyət.....	12
3.1. Uşaqların zorakılıqdan qorunması üçün kompleks milli strategiyalar	
3.2. Regional və yerli fəaliyyət	
4. Uşaq hüquqlarına hörmət mədəniyyətinin formalaşdırılması.....	14
4.1. Təhsil və məlumatlandırma	
4.2. Peşə təlimi	
4.3. Kütləvi informasiya vasitələri və informasiya cəmiyyəti	
5. Çərçivələr	17
5.1. Hüquqi çərçivə	
5.2. Siyasət çərçivəsi	
5.3. İnstitusional çərçivə	
6. Uşağa yönəlik xidmətlər və mexanizmlər.....	23
6.1. Ümumi prinsiplər	

¹ Nazirlər Komitəsi və Parlament Assambleyasından istinad edilən bütün sənədlər Avropa Şurasındandır.

6.2. Uşağa qayğı sahəsində standartlar	
6.3. Müstəqil monitoring	
6.4. Zorakılıq barədə məlumat vermə	
6.5. Yönləndirmə mexanizmləri	
6.6. Bərpa, reabilitasiya və sosial reintegrasiya	
6.7. Ədliyyə sistemi	
7. Tədqiqat və məlumatlar.....	28
8. Beynəlxalq əməkdaşlıq.....	29
Əlavə II – Terminlər lüğəti.....	31
Əlavə III – Uşaq hüquqlarının qorunması və uşaqların zorakılıqdan müdafiəsinə yönelmiş beynəlxalq sənədlər	35
Əlavə IV – Digər fəaliyyətlər və nəşrlər.....	42

CM/Rec(2009)10 sayılı Tövsiyəyə I Əlavə

Avropa Şurasının uşaqların zorakılıqdan qorunması üçün kompleks milli strategiyalar üzrə siyasətlərə dair Qaydaları

1. İcraçı xülasə

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Uşaq Hüquqları Komitəsinin və BMT-in Baş Katibinin Uşaqlara qarşı Zorakılıq üzrə Tədqiqatının tövsiyələrinə uyğun olaraq bu qaydalar uşaq hüquqlarını qorumaq və uşaqlara qarşı zorakılığı ləğv etmək üçün vahid milli çərçivənin hazırlanması və həyata keçirilməsini təşviq edir.

Qaydalar Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasının (bundan sonra UNCRC adlandırılacaq) müvafiq olaraq 1 və 19-cu Maddələrində ehtiva edilmiş “uşaqlar” və “zorakılıq” ifadələrinə istinad edir.

Qaydalar səkkiz ümumi prinsipə (zorakılıqdan müdafiə, yaşamaq və maksimum dərəcədə sağ qalmaq və inkişaf etmək hüququ, ayrı-seçkiliyə məruz qalmamaq, gender bərabərliyi, uşaq iştirakçılığı, dövlətin öhdəlikləri, digər aktorların öhdəlikləri və iştirakı, uşağın ən yaxşı maraqları) və dörd operativ prinsipə (zorakılığın çoxölçülü təbiəti, kompleks yanaşma, sektorlararası əməkdaşlıq, çoxtərəfli yanaşma) əsaslanır. Bunlar kompleks milli, regional və yerli fəaliyyətlərə; təhsil və məlumatlandırma tədbirlərinə; hüquqi, siyasət və institusional çərçivələrə; tədqiqat və məlumatın toplanmasına bütünlüklə, o cümlədən onların bölmələrinə daxil edilmişdir.

Qaydalar uşaq hüquqları haqqında dərin biliyə və uşaqların həssaslıqlarının və bacarıqlarının dərkinə əsaslanan uşaq hüquqlarına hörmət mədəniyyətinin təşviqini dəstəkləyir. İlk hədəf qrupu uşaqlarla təmasda olan bütün müvafiq professionalları ehtiva edir.

Qaydaların əsas tövsiyələri uşaqların zorakılıqdan qorunması üçün kompleks milli strategiyanın hazırlanmasına dəvət edir. Strategiya uşaq hüquqlarının təşviqi və müdafiəsi üçün milli siyasətə tam şəkildə inteqrə edilmiş, xüsusi vaxt çərçivəsi, realist hədəflərə malik, koordinasiya edilən və tək bir qurum tərəfindən nəzarət edilən (mümkün hallarda və milli qaydalara uyğun olaraq), adekvat insan və maliyyə resursları ilə dəstəklənən və cari elmi biliyə əsaslanan çoxcəhətli və sistemik çərçivə kimi başa düşülür.

Qaydalar uşağa yönəlik xidmət və mexanizmlərin qurulmasını dəstəkləyir. Bunlar uşaq hüquqlarının qorunması və uşaqların ən yaxşı maraqlarına riayət edilməsi kimi başa düşülür. Mühüm tövsiyə uşaqlara qarşı zorakılıq halları barədə bütün müvafiq professionalların icbari hesabat verməsinə çağırır.

Qaydalar bütün Avropada uşaqlara qarşı zorakılığın qarşısının alınması üçün beynəlxalq əməkdaşlığı möhkəmləndirməyi tövsiyə edir.

2. Məqsədlər, əhatə dairəsi, anlayışlar və prinsiplər

2.1. Məqsədlər

Bu qaydaların məqsədləri:

- a. uşaqların, xüsusilə zorakılıq qurbanı olan uşaqların hüquqlarını qorumaq;
- b. uşaqlara qarşı zorakılığın bütün formalarının qarşısını almaq və onunla mübarizə aparmaq;
- c. uşaqların zorakılıqdan qorunması üçün kompleks milli strategiyaların qəbulunu, həyata keçirilməsini və monitorinqini təşviq etmək;
- d. uşaq hüquqlarını qorumaq və uşaqları zorakılıqdan müdafiə etmək üçün beynəlxalq əməkdaşlığı gücləndirməkdir.

2.2. Əhatə dairəsi və anlayışlar²

1. “Uşaq” 18 yaşdan kiçik istənilən şəxs, o cümlədən zorakılığın uşaq qurbanları, şahidləri və törədənleridir.

2. UNCRC-in 19-cu Maddəsinə uyğun olaraq “zorakılıq” fiziki və ya əqli zorakılığın, xətər və istismar, etinasızlıq və ya etinasız rəftar, kobud rəftar və ya sui-istifadə, o cümlədən seksual xarakterli zorakılıq hərəkətlərinin bütün formalarının məcmusu kimi təyin edilir.³ Bu anlayış uşaqların evdə və ya hər hansı digər yerdə zorakılığa məruz qalmasını əhatə edir. Zorakılığın yalnız böyüklərlə uşaqlar arasında deyil, həm də uşaqlar arasında baş verdiyi qəbul edilir.

2.3. Prinsiplər

Ümumi prinsiplər

Zorakılıqdan müdafiə

Bütün uşaqlar valideyn(lər)in, hüquqi qəyyum(lar)ın və ya uşağın qayğısına qalan istənilən digər şəxsin himayəsində olarkən fiziki və ya əqli zorakılığın, xətər və istismar, etinasızlıq və ya etinasız rəftar, kobud rəftar və ya sui-istifadə, o cümlədən seksual xarakterli zorakılıq hərəkətlərinin bütün formalarından müdafiə hüququna malikdirlər.⁴

Yaşamaq və maksimum dərəcədə sağ qalmaq və inkişaf etmək hüququ

Hər bir uşaq məxsusi mümkün olan maksimum dərəcədə yaşamaq və sağ qalmaq və inkişaf etmək hüququna malikdir.⁵

²Həmcinin II Əlavəyə - Terminlər lüğətinə istinad edin.

³Həmcinin Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasına uşaqların satılması, uşaq fahişəliyi və uşaq pornoqrafiyası haqqında Əlavə Protokola və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasına uşaqların silahlı münaqişələrə cəlb edilməsi haqqında Əlavə Protokola baxın/

⁴Maddə 19, UNCRC

⁵Yenə orada Maddə 6.

Ayrı-seçkiliyə məruz qalmamaq

Bütün uşaqlar cins, irq, rəng, dil, dini mənsubiyyət, siyasi və ya digər görüş, milli və ya sosial mənşə, milli azlıqla əlaqə, mülkiyyət, doğum, cinsi orientasiya, sağlamlıq vəziyyəti, əlillik və ya digər statusdan asılı olmayaraq zorakılığın bütün formalarından müdafiə olunmalı və sağ qalmaları və inkişaflarının mümkün qədər maksimum həddə təmin edilməsi üçün zəruri qayğı və yardımla təmin edilməlidirlər.

Gender bərabərliyi

Zorakılığın gender aspektlərinə zorakılığa kompleks yanaşmanın bir hissəsi kimi baxılmalıdır və oğlan və qızların zorakılıqla bağlı üzləşdikləri fərqli risklər və zorakılığın qızlar və oğlanlar üçün fərqli nəticələri lazımi dərəcədə diqqətə alınmalıdır.

Uşaq iştirakçılığı

1. Uşaqlar özlərinə aid bütün məsələlərdə özlərini sərbəst ifadə etmək hüququna malikdirlər və onların fikirlərinə uşağın yaşı və yetkinlik dərəcəsindən asılı olaraq lazımi önəm verilməlidir.⁶ Uşaq iştirakçılığı xüsusilə aşağıdakıları ehtiva edir:

- a. uşaqların öz fikirlərini ifadə etməsinin dəstəklənməsi və uşağa aid bütün hallarda onun fikirlərinə hörmət edilməsi və onların nəzərə alınması;
- b. uşağın məhkəmə, inzibati və məhkəmədən kənar icraatlarda dinlənilmək imkanı ilə təmin edilməsi.

2. Uşaqlar inkişaf etməkdə olan bacarıqlarına uyğun olaraq və məlumatlı şəkildə razılıqları ilə zorakılığın qarşısının alınması üzrə siyasət və proqramların planlaşdırılması, həyata keçirilməsi və qiymətləndirilməsində konstruktiv iştirakları üçün fəal şəkildə cəlb edilməli və bu sahədə səlahiyyətləndirilməlidirlər. Dövlət və digər müvafiq aktorlar uşaq perspektivinin ekspertizada olan həll yollarının keyfiyyətinə verə biləcəyi töfhələr fonunda uşaqların fikirlərinə diqqətlə qulaq asmalıdırlar.

Dövlətin öhdəlikləri

1. Dövlətin uşaq hüquqlarına riayət edilməsi və yurisdiksiyası daxilində bütün uşaqların zorakılığın bütün formalarından müdafiə edilməsi kimi ali, lakin hər zaman və bütün quruluşlarda mülayim məsuliyyəti vardır.⁷ Dövlətlər zorakılığın meydana çıxmasına səbəb olan amilləri nəzərdən keçirmək və zorakılıq zamanı effektiv cavab tədbirləri həyata keçirmək üçün uşağın ən yaxşı maraqlarını rəhbər tutaraq dəlilə əsaslanan siyasət və proqramlara investisiya qoymalıdırlar.

---

⁶Yenə orada, Maddə 12.

⁷Eyni mənbədə Maddə 19

2. Ailələrin uşaqların inkişafı və rifahında və onların hüquqlarının, o cümlədən zorakılığın bütün formalarından müdafiə hüququnun qorunmasında oynadıqları mərkəzi rolu tanıyaraq dövlətlər ailələri uşaqların tərbiyə edilməsi vəzifəsində aşağıdakı vasitələrlə dəstəkləməlidirlər:

- a. əlçatan, çevik və keyfiyyətli uşağa qayğı xidmətləri şəbəkəsi təmin etməklə;⁸
- b. ailə və iş həyatının müsbət şəkildə uzlaşdırılmasına şərait yaratmaqla;
- c. valideynlik bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi və sağlam və pozitiv ailə mühiti ərsəyə gətirmək üçün proqramlar hazırlamaqla;⁹
- d. uşaq hüquqların perspektivini büdcə prosesinin bütün səviyyələrinə daxil etməklə.

Digər aktorların öhdəlikləri və iştirakı

Uşaqlara qarşı zorakılığın qarşısının alınması üzrə məsuliyyət həmçinin uşaqlar üçün və uşaqlarla işləyən bütün xidmətlərə, institut və professionallara, valideynlərə və geniş ailələrə, kütləvi informasiya sistemlərinə, özəl sektora, dini icmalara və vətəndaş cəmiyyətinə aid edilir.

Uşağın ən yaxşı maraqları

Uşaqlara aid bütün fəaliyyətlərdə, o cümlədən, onların zorakılığın bütün formalarından qorunması üzrə fəaliyyətlərdə uşağın ən yaxşı maraqları ilkin olaraq nəzərə alınmalıdır.

Operativ prinsiplər

1. Uşaqlara qarşı zorakılıq çoxölçülüdür. Bu yanaşma nəzərdə tutur ki, zorakılığın baş verməsi, təkrarlanması və ya dayanması üçün amillər kombinasiyası meydana çıxması lazımdır. O təkcə səbəb və nəticə əlaqəsi ilə məşğul olmağa deyil, zorakılıq hadisəsinin şəraitlərinə onların qarşılıqlı asılılığına əsasən bütöv şəkildə yanaşmağa çağırır.

2. Zorakılığın qarşısının alınması sektorlararası əməkdaşlıq və koordinasiya tələb edir. O xüsusilə, mərkəzi hökumət idarələri arasında, əyalət və regionlar arasında və hökumət və vətəndaş cəmiyyəti arasında koordinasiyanı ehtiva edir.

3. Uşaqlara qarşı zorakılıq kompleks (sistemli, bütöv) yanaşma tələb edir. Bu yanaşma müxtəlif nizama aid amillərə (mədəni, psixoloji, pedaqoji, davranış, fiziki, siyasi, sosial-iqtisadi və s.) ümumi əsasda yanaşmağa imkan verir. O uşaqlara qarşı zorakılığın qarşısının alınması və onların zorakılıqdan müdafiəsinə yönəlmiş bütün proqram və fəaliyyətlərin, uşaq hüquqlarının təşviqi geniş kontekstində çoxsaylı sahə və sektorlar arasındafəaliyyət göstərməli olduğunu

⁸Nazirlər Komitəsinin Uşağa gündəlik qayğı haqqında (2002)8 sayılı Təvsiyəsinə baxın.

⁹Nazirlər Komitəsinin Pozitiv tərbiyənin dəstəklənməsinə dair Rec(2006)19 sayılı Təvsiyəsinə baxın.

nəzərdə tutur. Eyni ruhda qaydaların bölmələri qarşılıqlı şəkildə əlaqəlidir və bir-biri ilə bağlı şəkildə oxunmalıdır.

4. Çoxtərəfli yanaşma dövlət nəzarətində olan orqan və xidmətlərin sərhədlərindən kənara çıxan və cəmiyyətin bütün üzvlərini, məsələn dövlət institutları, yerli hakimiyyət orqanları, qeyri-hökumət təşkilatları, professionallar, kütləvi informasiya vasitələri, ailələr və uşaqları əhatə edən məsuliyyət olduğundan uşaqlara qarşı zorakılığın ləğv edilməsi üçün əvəz edilməzdir. Uşaqların zorakılıqdan qorunması üzrə proqram və fəaliyyətlərin planlaşdırılması, həyata keçirilməsi və qiymətləndirilməsi zamanı aşağıdakılar prioritet təşkil etməlidir:

- a. ailələr və dövlət arasındainama və müxtəlif mədəniyyət və ənənələrə hörmətə əsaslanan tərəfdaşlıqların qurulması;
- b. uşaqlarla real dialoqun qurulması və tədricən, o cümlədən onları proseslərin nəticələri barədə məlumatlandırmaq və onların fikirlərinin necə nəzərə alındığını onlara izah etmək yolu ilə uşaqların fikirlərinə hörmət mədəniyyətinin formalaşdırılması.

3. Kompleks milli, regional və yerli fəaliyyət

3.1. Uşaqların zorakılıqdan qorunması üzrə kompleks milli strategiyalar

1. Milli planlaşdırma prosesinə inteqrə edilmiş, UNCRC-ə köklənmiş və bütün maraqlı tərəfləri bir yerə toplayan çoxsahəli və sistemli çərçivə (bundan sonra “strategiya” adlandırılacaq) uşaqlara qarşı zorakılığa zamanla davamlı olan ən effektiv cavab təşkil edir. Strategiyanın əsas elementi uşaq mərkəzli, ailələrə hədəflənmiş, çoxsahəli və uşaqların və ailələrin ehtiyaclarının ödənilməsinə yönəlmiş effektiv və hərtərəfli ilkin, ikinci və üçüncü dərəcəli preventiv tədbirlər¹⁰ kompleksi olmalıdır. Strategiya realist və vaxt məhdudiyətli hədəflər ehtiva etməli, adekvat insan və maliyyə resursları ilə dəstəklənməli, cari elmi biliklərə (işləyənlər nəzərə alınmaqla) əsaslanmalı və sistematik şəkildə qiymətləndirilməlidir.

2. Strategiya səhiyyə, təhsil və sosial sektorları, planlaşdırma və büdcə ayrılmaları üzrə məsul qurumları, hüquq-mühafizə orqanları və ədliyyə sistemini əhatə edən sektorlararası əməkdaşlıq və koordinasiyaya əsaslanmalıdır. Milli səviyyədə ilkin məsuliyyəti uşaqların zorakılıqdan müdafiəsi olan qurum (mümkün hallarda və milli qaydalara uyğun olaraq) əsas koordinasiyaedici və nəzarətedicivəzifəni üzərinə götürməlidir. Onun geniş əsaslı fəaliyyətdə çoxsaylı sektorları əhatə etməpotensialıstrategiyanın uzunmüddətli müvəffəqiyyəti üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir.

---

¹⁰Geniş şəkildə cəmiyyətə yönəlmiş preventive iş ilkin preventive tədbir kimi bilinir. O sağlamlıq və ya təhsil kimi geniş məsələləri ələ almaqla zorakılığın qarşısını alır və işsizlik və social təcrid kimi risk faktorlarını azaldır. Zorakılığa məruz qalma kimi yüksək risk altında olan və ya digərlərinə qarşı zorakılıq törədən uşaqlar ikinci dərəcəli preventive tədbirlərin hədəfidir. Buna nümunələrə narkotik və ya alkoqollu içki aludəçisi olan uşaqlar üçün tədbirlər və s. daxildir. Üçüncü dərəcəli preventiv tədbirlər artıq baş vermiş zorakılığın nəticələrinin qarşısını almağa, ləğv etməyə və ya məhdudlaşdırmağa cəhd edir. O qurbanların və cinayətkarların reabilitasiyası və reintegrasiyasına hədəflənir.

3. Uşaq hüquqlarının təşviqi və müdafiəsi ilə məşğul olan bütün aktorlar, məsələn milli, regional və yerli hakimiyyət orqanları, ailələr, müstəqil insan hüquqları institutları, uşaqlar üçün və uşaqlarla işləyən professionallar, tədqiqatçılar, vətəndaş cəmiyyəti və kütləvi informasiya vasitələri strategiyanın hazırlanması, həyata keçirilməsi və qiymətləndirilməsinə cəlb edilməlidirlər. Uşaqlar sadəcə dinlənilməməli, həm də məlumatlı şəkildə razılıqları ilə və inkişaf etməkdə olan bacarıqlarına uyğun olaraq bu çəxtərəfli fəaliyyətə töfhə vermək üçün səlahiyyətləndirilməlidirlər. Uşaqların konstruktiviştirakını təmin etmək üçün adekvat resurslar mövcud olmalıdır.

4. Bütün mərhələlərdə, o cümlədən sektorlararası mərhələdə irəliləyişləri qiymətləndirmək və strategiyanın proqnozlaşdırdığı fəaliyyətləri dəyərləndirmək üçün metodologiyalar hazırlanmalıdır. Qiymətləndirmələr mütəmadi əsasda zorakılığın qarşısının alınması və aradan qaldırılmasında münasib və effektiv siyasət və tədbirləri müəyyənləşdirmək məqsədi ilə həyata keçirilməlidir.

5. Strategiyanın həyata keçirilməsi haqqında məlumat geniş şəkildə yayılmalıdır. Zorakılığın qarşısının alınması və aradan qaldırılması üçün həyata keçirilən fəaliyyətlərin görünürliyü xüsusilə, onların milli, regional və yerli səviyyələrdə seçilmiş forumlarda müzakirəsi yolu ilə artırılmalıdır.

3.2. Regional və yerli fəaliyyət

1. Xidmətləri son qəbul edənlər olaraq uşaqlara və ailələrə yaxınlığı baxımından zorakılığın qarşısının alınması üçün yerli fəaliyyət xüsusilə əhəmiyyətlidir. Məhz bu səviyyədə aidiyyəti şəxslər öz ehtiyacları və xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq yardım alacaqlar.

2. Milli hakimiyyət orqanları xidmətlərin həyata keçirilməsi üçün standartlar müəyyənləşdirdiyi halda bu standartlara riqyət etmək və uşağa yönəlik xidmət və mexanizmlərin şəbəkəsini təmin etmək regionun və bələdiyyənin öhdəliyidir. Regional və yerli hakimiyyət orqanlarının məsuliyyətlərinə həmçinin uşaqlara qarşı zorakılıq haqqında məlumatın toplanılması; preventiv tədbirlərin hazırlanması, həyata keçirilməsi və monitorinqi; maliyyələşdirmə və obyektlərin ayrılması; və s. daxildir.

3. Milli və regional hakimiyyət orqanları zorakılığın qarşısının alınması üzrə yerli proqramlara maliyyə, təlim, qiymətləndirmə və icra axımından adekvat dəstək göstərməlidirlər. Bu səviyyələr arasında əməkdaşlıq və koordinasiya xidmət təminatının davamlı inkişaf etdirilməsində və resursların optimallaşdırılmasında mütləq əhəmiyyətə malikdir.

4. Uşaqlara qarşı zorakılığın qarşısının alınmasına bütün sektorları və maraqlı tərəfləri əhatə edən icma müdaxilələri dəstəklənməlidir. Bu müdaxilələr məsələn, bələdiyyə orqanlarını, sosial və səhiyyə xidmətlərini, məktəbləri, yerli məhkəmələri, miqrant və ya icma assosiasiyalarını, dini təşkilatları və uşaqlar və

ailələri bir yerə toplayan açıq platformalar, şuralar və ya şəbəkələr vasitəsilə həyata keçirilməlidir.¹¹

5. Bələdiyyələr (və regionlar) arasında əməkdaşlıq və koordinasiya o cümlədən, təcrübə və müsbət praktikanın mübadiləsi vasitəsi ilə gücləndirilməlidir.

6. Özəl sektorun və qeyri-hökumət təşkilatlarının müvafiq şəkildə tənzimlənmiş və nəzarət olunan iştirakı təşviq edilməlidir.

7. Sosial xidmətlərin geniş miqyaslı desentralizasiyası və özəlləşdirilməsi hazırda Avropa ölkələrində geniş yayıldığından regional və yerli hakimiyyət orqanlarının strategiyanın həyata keçirilməsinə töfhə vermək potensialı diqqətlə dəyərləndirilməlidir.

4. Uşaq hüquqlarına hörmət mədəniyyətinin formalaşdırılması

Strategiya uşaqlar və uşaqlıq və uşaqlara qarşı zorakılıq anlayışının qavrayışında keyfiyyət dəyişikliyinə əsas məqsədi kimi müəyyənləşdirməlidir. Bu məqsədə yalnız cəmiyyətin bütün seqmentləri uşaq hüquqları və zorakılığın uşaqlara zərərli təsiri barədə kifayət qədər məlumatlı olduqları; təşkilati mədəniyyətlər və təcrübələr bu baxımdan möhkəmləndiyi və uşaqlar üçün daha çox və daha yaxşı müdafiəyə imkan vermək üçün peşələr arasında körpülər yarandığı; informasiya və kommunikasiya texnologiyaları vasitəsi ilə daxil olmaqla mentalitetlərin dəyişdiyi; zorakılıqla bağlı olan əsas iqtisadi və sosial şəraitlərin həll edildiyi təqdirdə nail olmaq olar – başqa sözlə bu yalnız əsl uşaq hüquqlarına hörmət mədəniyyətinin cəmiyyətin strukturuna nüfuz etdiyi halda mümkündür.

4.1. Təhsil və məlumatlandırma

1. Uşaq hüquqları haqqında məlumatların məqsədəuyğun və fəal vasitələrlə uşaqlar və böyüklər arasında geniş şəkildə yayılması dövlətin öhdəliyidir.¹² Bu xüsusilə aşağıdakıları ehtiva edir:

- a. uşaq hüquqlarının məktəb kurikulumuna salınması və bütün səviyyələrdə təhsildə uşaq hüquqları yanaşmasının təşviq edilməsi;
- b. uşaqlarla və uşaqlar üçün işləyən bütün şəxslər üçün uşaq hüquqları üzrə müntəzəm və davamlı təlimlər;
- c. ictimai informasiya və kütləvi informasiya vasitələri kampaniyaları vasitəsilə uşaq hüquqları, o cümlədən zorakılığın bütün formalarından müdafiə hüququ, insan ləyaqətinə və fiziki toxunulmazlığa hörmət hüququ və dinlənmək və ciddiyyə alınmaq hüququ haqqında məlumatlılığın artırılması.

¹¹Həmçinin "Məktəbdə zorakılığın qarşısının alınması: yerli tərəfdaşlıqlar üçün sorğu kitabçası" (Avropa Şurası, 2005) sorğu kitabçasına da baxın.

¹²UNCRC Maddə 42.

2. Uşaqlara qarşı zorakılığa aydın və birmənalı, lakin mülayim qeyri-tolerantlıq cəmiyyətdə təşviq edilməlidir. Zorakılığı qəbul edən, ona göz yuman və ya dəstəkləyən sosial və mədəni normalara və ənənələrə köklənən ictimai münasibət, o cümlədən cinslərin rolu haqqında stereotiplər, irqi və ya etnik ayrı-seçkilik, cismani cəzanın və digər zərərli ənənəvi təcrübələrin qəbulu açıq şəkildə pislənməli və aradan qaldırılmalıdır. Zorakılığın bütün formalarının uşaqlar üzərində zərərli təsirləri geniş şəkildə açıqlanmalıdır. Zorakılığın pislənməsi və qarşısının alınmasında və uşaq qurbanlara yardım edilməsində dövlətin öhdəliklərinin və fərdin məsuliyyətinin dərk edilməsi gücləndirilməlidir.

3. Valideynlərin və qəyyumların uşaq hüquqları haqqında məlumatlılığı və pozitiv tərbiyə təcrübələri bütün vasitələrlə, o cümlədən onların pozitiv tərbiyə proqramlarına daxil edilməsinin həvəsləndirilməsi yolu ilə gücləndirilməlidir.

4.2. Peşə təlimi

1. Uşaqlarla və uşaqlar üçün işləyən professionalların təlimi uşaqların inkişafı və rifahına mühüm uzunmüddətli investisiya təşkil edir. Bu səbəbdən dövlət və cəmiyyət bu peşələrə lazımi mənəvi, maliyyə və dövlət və özəl dəstəyin digər formalarını təyin etməklə onları dəyərləndirməlidir.

2. Uşaq hüquqları mədəniyyətini və uşaqlar üçün məsuliyyəti işləri çərçivəsində uşaqlarla ünsiyyətdə olan bütün professionallara (məs., sosial işçilər, qoruyucu baxıcılar, polis, hakimlər, müəllimlər, məktəb direktorları, gənclərlə iş aparanlar, təcridxana və uşağa qayğı müəssisələrində işləyənlər, immiqrasiya və humanitar sahə işçiləri, idman məşqçiləri və s.) aşılamaq dövlətin öhdəliyidir. Uşaq hüquqları haqqında bilikləri təşviq etmək məqsədilə müvafiq dərslər universitet və digər təlim kurikulumlarına daxil edilməlidir.

3. İşləri çərçivəsində uşaqlarla ünsiyyətdə olan bütün əlaqədar professionallar UNCRC və metodologiya və yanaşmalarla, o cümlədən uşaqları effektiv şəkildə dinləmək üçün lazım olan metodlarla tanış olmalı və fərqli etnik, mədəni, dini və linqvistik mühitlərdə işləməyə öyrədilməlidirlər.

4. Bütün əlaqədar professionallar uşaqlara qarşı zorakılığın qarşısını almaq, təyin etmək və ona effektiv şəkildə cavab vermək üçün bacarıqlara malik olmalıdır. Bu məqsədlə milli kurikulum tənzimləmələrinə uşaqlara qarşı zorakılığın qarşısının alınması, identifikasiyası, qiymətləndirilməsi və hesabatlılığı və uşaqların müdafiəsi və onlara göstərilən qayğının davamlılığı üzrə məcburi, davamlı təlim daxil edilməlidir. Təlim kompleks yanaşma tətbiq etməli və uşağın rifahına potensial risklərin erkən müəyyənəşdirilməsini prioritetə çevirməlidir.

5. Əlilliyi olan uşaqlar kimi həssas qruplardan olan uşaqlarla və həmin uşaqlar üçün işləyən professionallara xüsusi təlimlər təklif edilməlidir.¹³

6. Zorakılığın təsirinə məruz qalmış uşaqlara yardım göstərən xidmətləri əhatə edən adətən çətin fiziki və psixoloji mühiti nəzərə alaraq bu xidmətlərin işçilərinə nəzarət, məsləhət, əlavə təlim və peşəkar maraq qruplarının yaradılması imkanı baxımından adekvat dəstək göstərilməlidir.

4.3. Kütləvi informasiya vasitələri və informasiya cəmiyyəti

1. Özünü tənzimləmələrinə hörmət edilməklə azad və müstəqil kütləvi informasiya vasitələri uşaq hüquqlarına hörmət mədəniyyətinin formalaşdırılmasında mühüm rol oynaya və strategiyanın həyata keçirilməsində təbii tərəfdaş kimi çıxış edə bilər. Kütləvi informasiya vasitələri həm uşaqları, həm də böyükləri öyrətməyə, uşaq iştirakçılığını təşviq etməyə, pozitiv tərbiyə təcrübələrini formalaşdırmağa, mədəniyyətlərarası və dinlərarası dialoqu möhkəmləndirməyə və cəmiyyətdə qeyri-zorakı dəyərləri aşılamağa həvəsləndirilməlidir.¹⁴

2. Dövlət uşaqların zərərli media məzmunlarından müdafiəsi və uşaqların informasiya və kommunikasiya mühitində fəal iştirakının təşviqində əsas məsuliyyəti daşıyır.¹⁵

3. Zorakılığın təsvirinə və potensial olaraq uşaqlar üçün zərərli olan məzmunun yayılmasına gəldikdə kütləvi informasiya vasitələri üçün məsul şəxslər özlərinin ifadə azadlıqlarından istifadələrinin nəzərdə tutduq vəzifələrini və məsuliyyətlərini tam olaraq icra etməlidirlər. Bu qeyri-münasib materiala çıxışın aradan qaldırılması və ya məhdudlaşdırılması yolu ilə və ya avtomatlaşdırılmış məzmunun qiymətləndirilməsi sistemlərinin hazırlanması, davranış normalarının və məzmunun qiymətləndirilməsi üçün standartların qəbul edilməsi, nəzarət mexanizmlərinin yaradılması, məzmun dan şikayət sistemlərinin təsis edilməsi və s. yolu ilə həyata keçirilə bilər.¹⁶

4. Uşaq və ailələrin əlçatan, təhlükəsiz və etibarlı İnternet xidmətləri ilə gözləntilərini qarşılamaq məqsədilə İnternet xidməti təchizatçıları İnternetdə müştərilərinin hüquqları, təhlükəsizlikləri və şəxsi toxunulmaqlıqlarına potensial risklərlə bağlı informasiya ilə təchiz etməyə həvəsləndirilməlidirlər.¹⁷

¹³Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Əlilliyi olan Şəxslərin Hüquqları haqqında Konvensiyasına və Nazirlər Komitəsinin Rec(2006)5 sayılı Avropa Şurasının əlilliyi olan insanların hüquqlarının və cəmiyyətdə tam iştirakının təşviq edilməsi: Avropada əlilliyi olan insanların həyat keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması üzrə Fəaliyyət Planına (2006-15) dair Təvsiyəsinə baxın.

¹⁴Nazirlər Komitəsinin No. R (97) 19 sayılı zorakılığın elektron kütləvi informasiya vasitələrində təsvirinə dair Təvsiyəsinə və Avropa Şurası Parlament Assambleyasının 1466 (2000) sayılı "Media təhsili" nə dair Təvsiyəsinə baxın.

¹⁵Nazirlər Komitəsinin CM/Rec(2009)5 sayılı uşaqların zərərli məzmun və davranışlardan müdafiəsi və onların yeni informasiya və kommunikasiya mühitində fəal iştirakının təşviqi üçün tədbirlərə dair və CM/Rec(2008)6 sayılı İnternet filterləri ilə bağlı ifadə və informasiya azadlığına hörmətin təşviq edilməsi üzrə tədbirlərə dair Təvsiyələrinə; Nazirlər Komitəsinin İnternetdə uşaqların lyaqətinin, təhlükəsizlik və şəxsi həyatının toxunulmazlığının müdafiəsi üzrə 2008-ci il Bəyannaməsinə; Avropa İnsan Haqları Məhkəməsinin, *K.U. v. Finland* (2009) qərarının No. 2872/02 sayılı qoşmasına və *Perrin v. Birləşmiş Krallıq* işi ilə bağlı məqbul qərarının No. 5446/03 sayılı qoşmasına baxın.

¹⁶Həmçinin Nazirlər Komitəsinin Rec(2001)8 sayılı kiberməzmunlarla bağlı özünü tənzimləməyə dair Təvsiyəsinə baxın.

¹⁷Avropa Şurasının İnternet xidməti təchizatçılarına onların xüsusilə, İnsan Hüquqları haqqında Avropa Konvensiyasının (2008) 10-cu Maddəsi ilə bağlı informasiya cəmiyyətində əsas insan hüquqları və fundamental azadlıqlarını praktiki cəhətdən anlamasına və riayət etməsinə kömək üçün Göstərişləri

Telekommunikasiya texnologiyalarından istifadə etməklə tördilmiş cinayətlərin təhqiqatında hüquq-mühafizə orqanları ilə əməkdaşlıq gücləndirilməlidir.¹⁸

5. Onlayn oyunların uşaqların hüquqlarına və həssaslıqlarına təsirini nəzərə alaraq oyun tərtibatçıları və yaradıcıları uşaq təhlükəsizliyi ilə bağlı siyasət və təcrübələri müntəzəm olaraq dəyərləndirməyə həvəsləndirilməlidirlər.¹⁹

6. Kütləvi informasiya vasitələri aşağıdakı məqsədlərlə bütün müvafiq aktorlarla tərəfdaşlıq qurmağa həvəsləndirilməlidir:

- a. uşaqların media savadlılığı bacarıqlarını inkişaf etdirmək;²⁰
- b. uşaqların onlayn zərərlərdən müdafiəsi üçün yeni texnologiyaların hazırlanması, daxil edilməsi və tətbiqinə nəzarət məqsədilə uşaq təhlükəsizliyi üzrə ekspertlər, siyasətçilər, sosial xidmətlər və hüquq-mühafizə orqanları ilə işləmək;
- c. kütləvi informasiya vasitələri mütəxəssislərinin uşaq hüquqları və uşaqlara qarşı zorakılıq haqqında məlumatlılığını artırmaq.

7. Uşaqların evdə və məktəbdə kütləvi informasiya vasitələrinə çıxışı və onlardan istifadəsi baxımından valideynlər və müəllimlər xüsusi məsuliyyət daşıyır. Onlar bu məsuliyyəti müxtəlif şəkildə, o cümlədən, kütləvi informasiya vasitələrindən şüurlu və seçici istifadə etmək, uşaqların tənqidi münasibətini stimullaşdırmaq, uşaqların fiziki, emosional və ya psixoloji rifahına mənfi təsir edə biləcək məzmunu çıxışa qadağa qoymaq yolu ilə və s. şəkildə həyata keçirə bilərlər.

8. Zorakılığın aradan qaldırılması daxil olmaqla müxtəlif məqsədlər üçün uşaqlar tərəfindən və uşaqlarla kütləvi informasiya vasitələrinin yaradılması ciddi şəkildə həvəsləndirilməli və dəstəklənməlidir.

5. Çərçivələr

5.1. Hüquqi çərçivə

UNCRC və digər beynəlxalq standartlara uyğunluq

1. Avropa Şurasının bütün üzv dövlətləri UNCRC-a tərəf dövlətlərdir və onun müddəalarını həyata keçirmək və onun prinsiplərinə uyğun olaraq fəaliyyət göstərmək öhdəliyi daşıyırlar. UNCRC-in məqsəd və məramlarına uyğun olmayan bütün şərtlər çıxarılmalıdır.

2. Qlobal və regional səviyyədə uşaq hüquqlarının qorunması və uşaqların zorakılığın müxtəlif formalarından müdafiəsi üçün çoxsaylı alətlər qəbul

¹⁸Avropa İnsan Haqları Məhkəməsi, *K.U. v. Finlandiya*, 2009.

¹⁹Avropa Şurasının onlayn oyun təchizatçılarına onların xüsusilə, İnsan Hüquqları haqqında Avropa Konvensiyasının (2008) 10-cu Maddəsi ilə bağlı informasiya cəmiyyətində əsas insan hüquqları və fundamental azadlıqlarını praktiki cəhətdən anlamasına və riayət etməsinə kömək üçün Göstərişlərinə baxın.

²⁰Nazirlər Komitəsinin Rec(2006)12 sayılı uşaqların yeni informasiya və kommunikasiya mühitində səlahiyyətləndirilməsinə dair Təvsiyəsinə baxın.

edilmişdir.²¹ Bu müqavilələrə qoşulmaq hər şəkildə həvəsləndirilməlidir. Ratifikasiya edildikdən sonra onlar effektiv şəkildə həyata keçirilməli və nəzarət edilməli və milli qanunlar, normativ aktlar, siyasətlər, qaydalar, plan və proqramlar ona uyğunlaşdırılmalıdır.

Qarşısını alma

Milli hüquqi çərçivə aşağıdakı fəaliyyətləri həyata keçirməklə zorakılığın qarşısının alınmasını prioritetinə çevirməli və uşaq hüquqlarını qorunmalıdır:

- a. milli qanunlar və dövlətin bu sahədəki müvafiq beynəlxalq müqavilələrə əsasən öhdəlikləri nəzərə alınmaqla olaraq uşaqların doğumdan dərhal sonra qeydiyyatla alınması;²²
- b. çox aşağı olmayan və həm oğlanlara, həm də qızlara tətbiq edilən nikah yaşının müəyyənləşdirilməsi;
- c. cinsi əlaqəyə girmək üçün minimum yaş həddinin müəyyənləşdirilməsi;
- d. uşaqlara qarşı zorakı, o cümlədən seksual xarakterli cinayətlər törətmiş şəxslərin uşaqlara nəzarət vəzifələrinə işə götürülməsinin qadağan edilməsi;
- e. uşaqlara qarşı zorakılıq risklərinin qiymətləndirilməsi və qarşısının alınması üçün müdaxilə proqramları və tədbirlərinin hazırlanması;
- f. uşaqlarla işləyən insanları uşaqların zorakılıqdan müdafiə olunmaq hüququ ilə fərdin müsbət ad hüququ arasında müvafiq balans təmin edən istənilən şəkildə tam müəyinə etmək üçün sistemin hazırlanması;²³
- g. milli qanunvericiliyə uşağın dinlənmək hüququna hörmət etmək və uşaqların fikirlərinə lazımi önəm vermək öhdəliyinin daxil edilməsi.

Zorakılığın qadağan edilməsi

Dövlətin uşağın zorakılığın bütün formalarından müdafiə olunmaq hüququnu təmin etmək kimi aydın lakin mülayim bir öhdəliyi var. Bütün zamanlarda və bütün quruluşlarda uşaqlara qarşı zorakılığın bütün formalarının qadağan edilməsi və dövlətin yurisdiksiyasında olan bütün uşaqların müdafiəsi üçün müvafiq qanunverici, inzibati, sosial və təhsil tədbirləri həyata keçirilməlidir. Ailələr daxilində və ya kənarında islah, intizam və ya cəza məqsədləri daxil olmaqla zorakılığın istənilən növü üçün hüquqi müdafiə və icazələrlə tənzimlənməlidir.²⁴ Qadağa icbari qaydada aşağıdakıları əhatə etməlidir:

- a. cinsi zorakılığın və seksual xarakterli zorakılıq hərəkətlərinin bütün formaları, uşaqların əxlaqsızlığa cəlb edilməsi və ya seksual məqsədlərlə sövq edilməsi;

²¹Müvafiq beynəlxalq müqavilələrin tam olmayan siyahısı 3-cü Əlavədə verilmişdir. 4-cü Əlavə Avropa Şurası orqanlarının (Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi, Parlament Assambleyası və Yerli və Regional Hakimiyyət Orqanları Konqresi) qəbul etdiyi tövsiyələrin siyahısını təqdim edir.

²²Baxın: UNCRC, Maddə 7.

²³Baxın: nümunə üçün Avropa İnsan Haqları Məhkəməsi, *White v. İsveç*, 2006 və *Leander v. İsveç*, 1987.

²⁴Avropa İnsan Hüquqları Komissiyasının *Yeddi Fərd v. Sweden*, 1982 işi ilə bağlı məqbul qərarına (qoşma No 8811/79); Avropa İnsan Haqları Məhkəməsinin, *Tyrer v. Birləşmiş Krallıq*, 1978; *Campbell və Cosans v. Birləşmiş Krallıq*, 1982; *A. v. Birləşmiş Krallıq*, 1998 işlərinə; *Philip Williamson və Başqaları v. Birləşmiş Krallıq*, 2000, ilə bağlı məqbul qərarına (qoşma No. 55211/00) baxın.

- b. uşaqların istismarının bütün formaları, o cümlədən uşaq fahişəliyi, uşaq pornoqrafiyası, səyahət və turizm zamanı cinsi məqsədlərlə istismar, uşaq alveri, uşaqların satılması, qeyri-qanuni övladlığa götürmə, icbari iş və ya xidmətlər, köləlik və buna bənzər təcrübələr, istənilən məqsədlərlə və ya istənilən formada orqanların çıxarılması;²⁵
- c. uşaqların yeni texnologiyalardan istifadə vasitəsilə istismarının bütün formaları;
- d. erkən və ya məcburi nikah, namus cinayətləri və qadın sünneti kimi bütün zərərli ənənəvi təcrübələrvə adətlər;
- e. uşaqların mənşəyindən və hansı vasitə ilə olmasından asılı olmayaraq zorakı və ya zərərli məzmunə məruz qalması;
- f. uşaq müəssisələrində zorakılığın bütün növləri;²⁶
- g. məktəbdə zorakılığın bütün növləri;
- h. bütün cismani cəza növləri və uşaqlara qarşı həm fiziki, həm də psixoloji bütün digər qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan davranış və cəzalar;²⁷
- i. uşaqların ailələr daxilində və evdə zorakılığa məruz qalması.

Ümumi aktorların rolu

Hüquqi şəxslərin Avropa Şurasının Uşaqların Cinsi məqsədlərlə İstismardan və Seksual Xarakterli Zorakılıq Hərəkətlərindən Müdafiəsi haqqında Konvensiyasının (CETS No. 201).26-cı Maddəsində təsbit edilmiş cinayətlərə görə məsuliyyətə cəlb edilə bilməsini təmin etmək üçün zəruri qanunvericilik və ya digər tədbirlər görülməlidir.

Sanksiya və tədbirlər

1. Uşaqlara qarşı zorakı, o cümlədən seksual xarakterli cinayətlər cinayətin ciddiliyi nəzərə alınmaqla effektiv, mütənasib və daşındırıcı sanksiya və tədbirlərlə cəzalandırılmalıdır.²⁸
2. Uşaqlara qarşı zorakı, o cümlədən seksual xarakterli cinayətlərə görə məhkum edilmiş şəxslər, o cümlədən cinayət icraatı subyektləri təkrar cinayətlərin qarşısının alınması və minimuma endirilməsi məqsədilə effektiv müdaxilə proqramları və tədbirlərinə çıxışla təmin edilməlidir.²⁹

²⁵Həmçinin Avropa Şurasının İnsan Alverinə qarşı Fəaliyyət haqqında Konvensiyasına (CETS No. 197, 2005/2008), Avropa Şurasının Uşaqların Cinsi İstismardan və Seksual xarakterli zorakılıq hərəkətlərindən Müdafiəsi haqqında Konvensiyasına (CETS No. 201), UNCRC 32, 34, 35, 36-ci Maddələrinə və Palermo Protokoluna, eləcə də Beynəlxalq Əmək Təşkilatının İşə qəbul və Məşğulluq üçün Minimum Yaş həddi haqqında Konvensiyasına (ILO C.138) və Uşaq Əməyinin Ən Pis Formalarının Qadağan Olunması və Ləğv edilməsi üçün Təcili Tədbirlərə dair Konvensiyasına (ILO C. 182) baxın.

²⁶Nazirlər Komitəsinin Rec(2005)5 sayılı Uşaq müəssisələrində yaşayan uşaqların hüquqlarına dair Təvsiyəsinə baxın.

²⁷22-ci qeydə baxın. Həmçinin Avropa Sosial Hüquqlar Komitəsinin 7-ci (10-cu bənd) və 17-ci Maddələri ilə bağlı Ümumi qeydləri, *National XV-2*, Cild. 1, Ümumi Giriş, səhifə 26 baxın.

²⁸Baxın: nümunə kimi, Avropa Şurasının Uşaqların Cinsi İstismardan və Seksual xarakterli zorakılıq hərəkətlərindən Müdafiəsi haqqında Konvensiyasının 27-ci Maddəsi

²⁹Baxın: nümunə üçün yenə orada Maddə 15, 16 və 17.

3. Sosial integrasiya və təhsil və təkrar cinayətlərin qarşısının alınması prinsiplərinə uyğun olaraq zorakılıq törədən uşaq cinayətkarlarla iş aparan istənilən məhkəmə sistemi bu uşaqlara qayğıya bütöv yanaşma və bu qayğının davamlılığını təmin etmək məqsədi daşıyan daha geniş sosial təşəbbüslərlə inteqrə olunmalıdır (icma iştirakı və davamlı qayğı prinsipi).³⁰

4. Öz əsas prinsiplərinə uyğun olaraq milli hüquq sistemi zorakılığın uşaq qurbanlarının qanundankənar fəaliyyətlərdə iştiraka məcbur olduqları hallarda bu fəaliyyətlərdə iştiraklarına görə cəzadan azad edilmələri imkanlarını təmin etməlidir.

Ağırlaşdırıcı şərtlər

Uşaqlara qarşı zorakılığa əl atmaq sanksiyasının müəyyən edilməsində ağırlaşdırıcı şərt hesab edilməlidir. Cinayətin tərkib hissəsini təşkil etməyən nəzərə alınmalı digər şərtlərinənamın, uşaq üzərində səlahiyyət və ya nüfuzun qəbul edilmiş statusundan, iqtisadi və ya digər formada asılılığa əsaslanan münasibətdən sui-istifadə və cinayətkar qruplaşmada iştirak aid edilməlidir.³¹

Yurisdiksiya

1. Dövlətin vətəndaşı olan və ya daimi yaşayış yeri dövlətin ərazisində olan uşaqlara qarşı zorakı, o cümlədən seksual xarakterli cinayətlər üzərində yurisdiksiya yaratmaq üçün zəruri qanunverici və ya digər tədbirlər həyata keçirilməlidir.

2. Beynəlxalq müqavilələrin tələblərinə uyğun olaraq xaricdə dövlətin vətəndaşı olan və ya daimi yaşayış yeri dövlətin ərazisində olan şəxslər tərəfindən törədilmiş uşaqlara qarşı zorakı, o cümlədən seksual xarakterli cinayətlər üzərində milli yurisdiksiya yaratmaq üçün zəruri qanunverici və ya digər tədbirlər həyata keçirilməlidir.³² Effektiv eksterritorial qanunvericiliyi, cinayətkarların mühakiməsi və sanksiyaların tətbiqini təmin etmək üçün ikili cinayətkarlıq tələbi ləğv edilməli və qarşılıqlı hüquqi yardım asanlaşdırılmalıdır.

İddia müddətinin ötməsi

Avropa Şurasının Uşaqların Cinsi məqsədlərlə İstismardan və Seksual xarakterli zorakılıq hərəkətlərindən Müdafiəsi haqqında Konvensiyasının 33-cü Maddəsində təyin edilmiş cinayətlərlə bağlı iddia müddətinin ötməsi uşaq qurbanın yetkinlik yaşına çatmasından sonra effektiv şəkildə icraatlara başlamağa imkan verəcək və baxılan cinayətin ağırlığı ilə mütənasib vaxta qədər davam etməlidir.

Hüquq-mühafizə

³⁰Nazirlər Komitəsinin CM/Rec(2008)11saylı Sanksiya və ya tədbirlər subyekti olan yetkinlik yaşına çatmayan cinayətkarlar üçün Avropa Qaydalarına dair Təvsiyəsinə baxın.

³¹Həmçinin Avropa Şurasının Uşaqların Cinsi İstismardan və Seksual xarakterli zorakılıq hərəkətlərindən Müdafiəsi haqqında Konvensiyasının 28-ci Maddəsinə baxın.

³²Yenə orada 25-ci Maddəyə baxın.

Uşaq hüquqlarını qoruyan və uşaqları zorakılığın bütün formalarından müdafiə edən qanunvericilik tam və müvafiq şəkildə həyata keçirilməlidir. Bu məqsədlə o müvafiq institutlar, o cümlədən uşaq hüquqlarının müdafiəsi üzrə müstəqil milli institutlar və müstəqil monitoring mexanizmləri, insan və maliyyə resursları ilə dəstəklənməli və bütün müvafiq sektor və professionallara göstərişlərlə müşayiət olunmalıdır.³³

5.2. Siyasi çərçivə

Uşaq hüquqları sahəsində milli siyasət

1. Uşaq hüquqları sahəsində milli siyasətin mövcudluğu uşağın zorakılığın bütün formalarından müdafiə olunmaq hüququnun həyata keçirilməsi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu siyasət UNCRC müddəa və prinsiplərinin dövlət siyasətinin bütün aspektlərinə və uşaqlara aid bütün ictimai fəaliyyətlərə daxil olmasını təmin etmək məqsədi daşıyan prosesləri başlayıq, təşviq edir və koordinasiya edir.

2. Uşağın rifahı ilə bağlı bütün milli siyasətlər (sosial siyasət, səhiyyə siyasəti, təhsil siyasəti, mənzil siyasəti və s.) uşaq hüquqlarının təşviqinə və müdafiəsinə töhfə verməlidir. Əsas üstünlük bərabərsizlik, yoxsulluq və təcridolmanın azaldılmasına; ailələrin dəstəklənməsinə; işsizliyin və gəlir yetməzliyinin həll edilməsinə; zorakılığa göz yuman və onu dayaq ilan sosial tolerantlığın, inanc və dəyərlərin aradan qaldırılmasına; sosial şəbəkələrin inkişaf etdirilməsinə; miqrantların və onların ailələrinin sosial əhatə olunmasının asanlaşdırılmasına yönəlmiş siyasətlərə ayrılmalıdır.

3. Uşaqlara qarşı zorakılığın qarşısının alınması, müəyyən edilməsi və aradan qaldırılması üçün tədqiqata, faktlara və uşaqların öz təcrübələrinə əsaslanan siyasətlər hazırlanmalıdır. Əlilliyi olan uşaqlar³⁴, dövlət himayəsində olan və ya olmuş uşaqlar³⁵, qoruyucu himayədə olan uşaqlar, tərk edilmiş uşaqlar³⁶, müşayiət olunmayan və valideynlərindən ayrılmış uşaqlar³⁷, qaçqın və sığınacaq axtaran uşaqlar³⁸, milli azlıqlardan olan uşaqlar, küçədə yaşayan və/və ya işləyən uşaqlar³⁹, ifrat yoxsulluq şəraitində və əlverişsiz və ya təcrid olunmuş ərazilərdə yaşayan uşaqlar⁴⁰, silahlı münaqişə və fəvqəladə hallar şəraitində olan uşaqlar⁴¹,

³³ Avropa İnsan Haqları Məhkəməsinin dövlətlərin uşaqların Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasının 3-cü Maddəsinə zidd olan qeyri-insani və ləyaqəti alçaldan rəftardan adekvat hüquqi müdafiəsini təmin etməsini tələb edən presedent hüququna, o cümlədən *A. v. Birləşmiş Krallıq*, 1998, və *Z və Başqaları v. Birləşmiş Krallıq*, 2001, işlərinə baxın.

³⁴ Nazirlər Komitəsinin yuxarıda qeyd edilmiş Rec(2006)5 sayılı Tövsiyəsinə və “Əlilliyi olan böyüklərin və uşaqların istismardan qorunması”, Avropa Şurası, 2003 baxın.

³⁵ Nazirlər Komitəsinin yuxarıda qeyd edilmiş Rec(2005)5 sayılı Tövsiyəsinə baxın.

³⁶ Parlament Assambleyasının 1601 (2003) sayılı Uşaq müəssisələrində tərk edilmiş uşaqların vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasına dair Tövsiyəsinə baxın.

³⁷ CM/Rec(2008)4 sayılı Miqrantların və immiqrant keçmiş olanların uşaqlarının inteqrasiyasının gücləndirilməsinə dair və CM/Rec(2007)9 sayılı Müşayiət olunmayan yetkinlik yaşına çatmayan miqrantlar üçün həyat layihələrinə dair Tövsiyələrə baxın.

³⁸ Həmçinin Parlament Assambleyasının 1703 (2005) sayılı “Valideynlərindən ayrılmış sığınacaq axtaran uşaqların müdafiəsi və onlara yardıma dair” Tövsiyəsinə baxın.

³⁹ Avropa Şurasının Yerli və Regional Hakimiyyət Orqanları Konqresinin 253 (2008) sayılı Küçələrdə yaşayan və/və ya işləyən uşaqların sosial reinteqrasiyasına dair Tövsiyəsinə baxın.

⁴⁰ Baxın: “Əlverişsiz şəhər ərazilərində gənclik və təcrid: zorakılığın səbəblərinin aradan qaldırılması” (Sosial birləşmədə tendensiyalar, No. 8, Avropa Şurası, 2004).

həbsdə və ya qanunla problemi olan uşaqlar⁴² və s. kimi həssas qruplardan olan uşaqlara xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Uşaq və ailə siyasətləri

1. Uşaq və ailə siyasətlərinin ümumi məqsədi aşağıdakılar olmalıdır:

- a. ailələrin uşaqları tərbiyə məsuliyyətlərinin yerinə yetirilməsində dəstəklənməsi;
- b. mümkün qədər uşaqların ailələrindən ayrılmasının qarşısının alınması;
- c. uşaqların onların ən yaxşı maraqlarına uyğun müəssisələrdə yerləşdirilməsi üçün ailə tipli və icma əsaslı alternativlərin təmin edilməsi; və
- d. ailədən ayrılma hallarında və məqsədəuyğun hallarda uşaqların maraqlarına uyğun olduqda uşaqlar və valideynləri arasında davamlı əlaqənin təmin edilməsi və ailənin yenidən birləşməsinin dəstəklənməsi.

2. Uşaq tərbiyəsinin pozitiv və qeyri-zorakı formalarının təşviqi uşaq və ailə siyasətlərinin mərkəzində olmalıdır. Pozitiv tərbiyə uşaq hüquqlarına və uşağın ən yaxşı maraqlarına hörmət edən, uşaqları tərbiyə edən, səlahiyyətləndirən, onlara rəhbərlik edən və uşaqları öz hüquqları olan fərdlər kimi tanıyan tərbiyəvi davranışdır. Pozitiv tərbiyə liberal deyil, əksinə uşaqların öz potensialları tam şəkildə inkişaf etdirmələrinə kömək etmək üçün onların ehtiyacı olan sərhədləri müəyyən edir.⁴³

3. İnstitutlaşdırılmış qayğı yalnız uşağın ən yaxşı maraqları naminə, son çarə kimi, mümkün olan ən qısa müddətə istifadə edilməli və onun əsas məqsədi uşağın cəmiyyətə uğurlu inteqrasiyası və/və ya reinteqrasiyası olmalıdır.⁴⁴ Uşaqlar müəssisələrə yalnız çoxsahəli qiymətləndirmə əsasında imperativ kimi müəyyən edilmiş ehtiyaclarını qarşılamaq üçün yerləşdirilə bilər.

5.3. İnstitusional çərçivə

1. Strategiyanın həyata keçirilməsi üçün tələb olunan davamlı institusional çərçivə aşağıdakı əsas elementlərdən ibarət olmalıdır:

- a. milli səviyyədə uşaqların zorakılıqdan qorunması üzrə başlıca məsuliyyətin həvalə edildiyi qurum(mümkün hallarda və milli qaydalara uyğun olaraq). Strategiyanın həyata keçirilməsi ilə bağlı olduğundan bu orqan əsas koordinasiyaedici və nəzarətedici funksiyaları həyata keçirməli və uşaqlara qarşı zorakılıq hallarında bütün məsuliyyəti öz üzərinə götürməlidir;

---

⁴¹Parlament Assambleyasının 1561 (2002) sayılı Cənub-Şərqi Avropada müharibə uşaqları üçün sosial tədbirlərə dair 1561 (2002) sayılı Təvsiyəsinə və onun 1587 (2007) sayılı Balkanlarda münaqişə sonrası ərazilərdə yaşayan uşaqların vəziyyətinə dair, 1215 (2000) sayılı Uşaq əsgərlərin hərbi xidmətə çağırılması və onların silahlı münaqişələrdə iştirakına qarşı kampaniyaya dair və 1212 (2000) sayılı Silahlı münaqişələr zamanı zorlamaya dair Qətnamələrinə baxın.

⁴²Nazirlər Komitəsinin yuxarıda qeyd edilmiş CM/Rec(2008)11 sayılı Təvsiyəsi.

⁴³Nazirlər Komitəsinin Pozitiv tərbiyənin dəstəklənməsinə dair Rec(2006)19 sayılı Təvsiyəsinə baxın.

⁴⁴Həmçinin UNCRC 9-cu Maddəsinə, BMT-in alternativ qayğıdan müvafiq istifadə və şərtlərə dair Qaydalarının layihəsinə və Nazirlər Komitəsinin yuxarıda qeyd edilmiş Rec(2005)5 sayılı Təvsiyəsinə baxın.

- b. uşaqların müdafiəsinə töhfə verən hər bir dövlət müəssisəsinin strategiyanın daha geniş məqsədlərinə uyğun aydın müəyyən edilmiş rolu olmalıdır. Müəssisələrin səlahiyyət dairələri koordinasiyaedici qurumla və bütün digər müəssisə və aktorlarla, o cümlədən vətəndaş cəmiyyəti ilə əməkdaşlıq etmək üzrə aydın öhdəliyə malik olmalıdır. Müxtəlif müəssisələrin səlahiyyət dairələri və onların işçilərinin vəzifə öhdəlikləri əlaqələndirilməlidir;
- c. Paris prinsiplərinə⁴⁵ uyğun olaraq uşaq hüquqlarını təşviq və müdafiə etmək üçün müstəqil insan hüquqları institutu (məsələn, müstəqil və ya mövcud insan hüquqları institutu daxilində focal point qismində qanunvericiliklə təsis edilmiş xüsusi uşaq hüquqları üzrə ombudsman/müvəkkil) təsis edilməlidir. Bu institut öz öhdəliklərini effektiv və müstəqil şəkildə icra etməsi üçün zəruri səlahiyyətlərlə, o cümlədən istənilən şəxsi dinləmək, öz səlahiyyət dairəsinə aid olan halları qiymətləndirmək üçün zəruri olan istənilən məlumatı və/və ya sənədi əldə etmək, uşaqlara qayğı göstərən obyektlərə istənilən vaxt giriş, təşəbbüslər irəli sürmək və tədbirlər, o cümlədən qanunvericilik tədbirləri təklif etmək, məlumatlandırma kampaniyaları həyata keçirmək, xüsusilə uşaqlar arasında uşaq hüquqları barədə informasiya yaymaq və dövlətin fəaliyyətini monitorinq etmək səlahiyyətləri ilə təmin edilməlidir. Institut adekvat infrastruktur, maliyyə (o cümlədən, xüsusilə geniş əsaslı müəssisələrdə uşaq hüquqları üçün), əmək resursları və obyektlərlə təmin edilməlidir. O strategiyanın hazırlanması, qiymətləndirilməsi və gələcək fəaliyyəti ilə bağlı olmalıdır;
- d. uşaq hüquqları üzrə müşahidə məntəqəsi, milli statistika idarəsi və ya uşaqlarla bağlı tədqiqat institutu kimi bir orqan zorakılıq üzrə məlumatın toplanması, analizi, idarə edilməsi və yayılmasını koordinasiya etməli və strategiyanın hazırlanması və icrasını məlumatla təmin etmək məqsədilə araşdırmaların aparılmasını təşviq etməlidir;
- e. uşaqlara qayğı və xidmət göstərən bütün müəssisələr səlahiyyətli dövlət orqanları tərəfindən müvafiq qanunvericilik və qayğı sahəsində minimum milli standartlar əsasında akkreditasiya olunmalı və qeydiyyatla alınmalıdırlar. Standartlara uyğunluğu təmin etmək üçün daxili nəzarət və müstəqil monitorinq mexanizmləri istifadə edilməlidir;
- f. uşaqlara qayğı və onların müdafiəsi üçün məsul bütün müəssisə, xidmət və obyektlər uşaqlara qarşı zorakılığın bütün formalarının qadağan edilməsini, qarşısının alınmasını və rədd edilməsini ehtiva edən müsbət davranış qaydaları qəbul etməyə və bu qaydalara riayət etməyə təşviq edilməlidir. Hər bir peşə kateqoriyası üçün vəzifə öhdəlikləri modeli müəyyən edilməlidir. Bura uşaq hüquqlarına hörmət etmək və zorakılıq barədə səlahiyyətli orqanlara xəbər vermək öhdəliyi daxil edilməlidir;
- g. milli, regional və yerli səviyyələrdə müəssisələr arasında zəruri əlaqələr yaradılmalı müvafiq tərəfdaşlıq sazişlərində təsbit edilmiş aydın səlahiyyət bölgüsünə əsaslanan effektiv tərəfdaşlıqlar qurulmalıdır;

---

⁴⁵BMT Baş Assambleyasının 48/134 sayılı 20 dekabr 1993-cü il tarixli Qətnaməsi

- h. vətəndaş cəmiyyəti institusional çərçivənin tərkib hissəsinə çevrilməli və insan hüquqları institutları, professional şəbəkələr, uşaqlar və uşaq təşkilatları kimi aktorlar strategiyanın hazırlanması, həyata keçirilməsi, qiymətləndirilməsi və gələcək fəaliyyətinə töhfə vermək üçün dəvət edilməlidir.

6. Uşağa yönəlik xidmətlər və mexanizmlər

6.1. Ümumi prinsiplər

1. Uşaqlara qayğı, onların təhsili və müdafiəsi üçün məsul olan müəssisə, xidmət və obyektlərin əsas məqsədi mümkün qədər maksimum həddə uşaqların sağ qalmasını, inkişafını və rifahını təmin etmək olmalıdır.⁴⁶
2. Bütün uşaqlar ehtiyaclarına uyğunlaşdırılmış keyfiyyətli xidmətlərdən istifadə edə bilməlidir. Xidmətlərin rifah, sağlamlıq, təhsil və psixoloji yardım və ailələrə rəhbərlikdən ibarət çoxsahəli modellərindən istifadə geniş şəkildə təşviq edilməlidir. Bu modellər güclü sektorlararası əməkdaşlığa, müvafiq şəkildə ixtisaslaşmış heyətə, kompleks kurikulumla və mərkəzləşdirilmiş icra çərçivəsinə söykənməlidir.
3. Xüsusilə yerli səviyyədə zorakılığın qarşısının alınması, uşaqların müdafiəsi və qurbanların müalicəsi üzrə xidmətlər təsis edilməlidir. Qurumlararası saziş və protokollar vasitəsilə etibarlı prosedur və mexanizmlər, o cümlədən müvafiq informasiyanın və müsbət təcrübənin mübadiləsi üçün mexanizmlər yaradılmalıdır.

6.2. Uşağa qayğı sahəsində standartlar

1. Uşaqlara qayğı, onların təhsili və müdafiəsi üçün məsul olan bütün müəssisə, xidmət və obyektlər üçün uşağın ən yaxşı maraqlarının nəzərə alınmasına və onun tam inkişafına yönəlmiş standartlar müəyyən edən qaydalar müəyyənləşdirilməlidir.⁴⁷ Bu standartlara hörmət işçi heyətin təlimi, daxili nəzarət və müntəzəm müstəqil monitorinq vasitəsilə təmin edilməlidir. Bu təsisatlarda uşaq hüquqlarının istənilən pozulması müvafiq və effektiv prosedurlara uyğun olaraq sanksiyalaşdırılmalıdır.
2. Uşaqların hüquqlarının tam şəkildə müdafiə olunmasını, uşaqların yüksək həyat keyfiyyətinə malik olmasını və onların həmyaşıdlarının normal olaraq iştirak etdikləri bütün fəaliyyətlərdə iştirak etmələri üçün imkanların mövcud olmasını təmin etmək məqsədilə yuvenal ədliyyə sistemində və institutlaşdırılmış qayğı göstərən obyektlərə xüsusi tələblər tətbiq edilməlidir.⁴⁸

⁴⁶ UNCRC 6-cı Maddəsinə baxın.

⁴⁷ Həmçinin UNCRC 3-cü Maddəsinə, BMT-in alternativ qayğıdan müvafiq istifadə və şərtlərə dair Qaydaları və Nazirlər Komitəsinin yuxarıda qeyd edilmiş Rec(2002)8 sayılı Təvsiyəsinə baxın.

⁴⁸ Həmçinin Nazirlər Komitəsinin Yetkinlik yaşına çatmayanların cinayətkarlığı ilə mübarizənin yeni yolları və yuvenal ədliyyənin roluna dair Rec(2003)20 sayılı və yuxarıda qeyd edilmiş Rec(2005)5 sayılı Təvsiyələrinə baxın.

3. Uşaqlarla işləyən insanları uşaqların zorakılıqdan müdafiə olunmaq hüququ ilə fərdin müsbət ad hüququ arasında müvafiq balansı təmin edən istənilən şəkildə tam müayinə etmək üçün sistem yaradılmalıdır.

6.3. Müstəqil monitoring

1. Uşaqlara qayğı, onların təhsili və müdafiəsi üçün məsul olan müəssisə, xidmət və obyektlər aşağıdakı məqsədlərlə müntəzəm müstəqil monitoringdən keçməlidir:

- a. həm uşaqlar, həm də işçi heyət üçün tam riayət olunan hüquqi təminatların təmin edilməsi;
- b. dövlət xərclərinin məqsədmüvafiqliyinin və düzgünlüyünün yoxlanılması;
- c. uşağın rifahı sahəsində qanun və qaydaların icrası ilə bağlı göstərişlərin verilməsi.

2. Monitoring qanunla müəyyən edilmiş və xüsusi olaraq təlim keçmiş işçilərlə təmin edilmiş müstəqil orqan tərəfindən həyata keçirilməlidir.

6.4. Zorakılıq barədə məlumat vermə

1. Uşaq hüquqları haqqında bilik və zorakılıq barədə məlumat verilə biləcək orqanlar barədə məlumatlılıq və qavrayış həm uşaqlar, həm də böyüklər tərəfindən zorakılıq barədə məlumatın daha çox verilməsinə imkan verən iki əsas şərtidir. Real olaraq effektiv olması üçün məlumat vermə mexanizmi uşağa yönəlik olmalı və məlumat vermə, yönləndirmə və dəstək xidmətlərindən ibarət daha geniş bir sistemin bir hissəsini təşkil etməlidir. Bu sistem uşaq hüquqlarına hörmət etməli və yersiz gecikmə olmadan uşaqlara (və müvafiq hallarda ailələrə) zəruri müdafiə, o cümlədən şəxsi toxunulmazlıqlarının müdafiəsini təklif etməlidir.

2. Zorakılıq barədə məlumat vermə uşaqlarla və uşaqlar üçün işləyən bütün professionallar, o cümlədən dövlət adından vəzifələr icra edən təşkilat və təsisatlarda çalışan şəxslər üçün icbari olmalıdır. İcbari məlumat vermə prosedurunun artıq mövcud olduğu hallarda müxtəlif qurumların öz məlumat vermə öhdəliklərini nə dərəcədə yerinə yetirdikləri yoxlanılmalı və müntəzəm nəzarətdə saxlanılmalıdır.

3. Professionalların daha çox məlumat verməsini təşviq etmək üçün aşağıdakı məqsədlərlə qanunvericiliyə dəyişikliklər təqdim edilməlidir:

- a. zorakılıq riskinin qiymətləndirilməsində əsaslı səhvlər olduğu hallarda məlumat verən və ya öhdəlikdən şikayət irəli sürən şəxslərin müdafiəsi;
- b. şikayət vermək üçün valideynlərin və ya qəyyumların icazəsini almaqla bağlı tələbin götürülməsi;
- c. uşaqların razı olduğu və ya anlama qabiliyyətində olmadığı ilə bağlı məhkəmə qərarının olduğu və professionalların məlumat vermə və ya yönləndirmənin uşağın ən yaxşı maraqları naminə olduğuna inandığı

hallarda məxfilik normalalarının məlumat verməyə mane olmamasının təmin edilməsi.

4. Uşaqlar və onların ailələri hansı davranış və təcrübələrin zorakılıq təşkil etdiyi, məsələn məktəbdə hədə-qorxu və xuliqanlıq barədə və bu hallarda kimə və necə məlumat verilməli olduğu haqqında informasiyaya, o cümlədən uşağa yönəlik formatda çıxışa malik olmalıdır. Uşaq öz valideyni və ya qanuni qəyyumunun icazəsi olmadan məlumat verə bilməlidir.

5. Uşaqlara qayğı, onların təhsili və müdafiəsi üçün məsul olan hər bir xidmət, müəssisə və ya obyekt uşağın şəxsi toxunulmazlığına hörmət edən ictimaiyyətə yaxşı məlum olan və asan əlçatan xidmətə malik olmalı və zorakılıq iddialarını dərhal və tam şəkildə təhqiq etmək öhdəliyi daşımalıdırlar. Bütün uşaqlar, o cümlədən qanuni müəssisədə qayğı göstərilən uşaqlar, eləcə də əliliyi olan uşaqlar,⁴⁹ onların valideynləri və baxıcıları bu şikayət mexanizmləri barədə məlumatlandırılmalıdır. Prosedur uşaq qurbanın hər hansı stiqmalaşdırılmasından yayınmaqla xidmətləri dəstəkləmək üçün effektiv çıxışa imkan verməlidir.

6. Uşaqların məxfi və professional məsləhət alması və zorakılıq barədə məlumat verməsi üçün müstəqil, məxfi, yaxşı reklam edilmiş, asan yadda qalan, pulsuz telefon yardım xətti mövcud olmalıdır.

7. Zorakılığın uşaq qurbanları, o cümlədən cinsi istismarın, seksual xarakterli zorakılıq hərəkətlərinin, zərərli ənənəvi təcrübələrin və evdə və ailə daxilində zorakılığın qurbanları üçün üçün hər bir yaşayış məntəqəsində fəvqəladə hallara üzrə xidmətlər yaradılmalıdır. Xidmətin əlaqə məlumatları uşaqlara, ailələrə və uşaqlarla əlaqədə olan digər şəxslərə bildirilməlidir.

6.5. Yönləndirmə mexanizmləri

1. Zorakılığın uşaq qurbanlarının yönləndirilməsi prosedurları və qurumlararası əməkdaşlıq üçün üsullar aydın şəkildə müəyyənləşdirilməlidir (yəni sosial xidmətlər, təhsil, səhiyyə, polis, prokurorluq orqanları, könüllü və özəl qurumlar arasında). Bu proseduralar hər bir fərdi qurbanın spesifik şəraitinin qiymətləndirilməsindən sonra uşağın ən yaxşı maraqlarına uyğundursa, onun fikirlərinə və onun valideynlərinin və ya qəyyumlarının fikirlərinə lazımi önəm verməklə qəbul edilməlidir.

2. Uşaqlar müstəqil məsləhət və dəstək xidmətlərinin təmin edilməsi yolu da daxil olmaqla müvafiq orqana özlərinin zorakılıqla bağlı təcrübələri barədə danışmağa həvəsləndirilməlidir.

3. Uşaq qurbanlar təxirəsalınmadan qiymətləndirilməlidir və evdə və ailədə zorakılığın qurbanları üçün qeyri-zorakı baxıcının müdafiə qabiliyyəti və evdə yaşayan digər uşaqların vəziyyəti təyin edilməlidir.

⁴⁹Təkcə görmə pozğunluğu kimi fiziki əliliyi olan uşaqlar deyil, həm də əqli qüsurlu uşaqlar. Əqli qüsurlu şəxslər üçün uyğun "Oxumaq üçün asan" formatı ilə bağlı məlumat üçün baxın: <http://www.osmhi.org/?page=139>

6.6. Bərpa, reabilitasiya və sosial reintegrasiya

1. Dövlət zorakılığın uşaq qurbanları və şahidlərinin⁵⁰ və lazım gələrsə, onların ailələrinin fiziki və psixoloji bərpası və reabilitasiyasını təşviq etmək üçün bütün müvafiq tədbirləri həyata keçirməlidir. Bu xidmətlər təxirəsalınmadan və uşağın sağlamlığına, özünə hörmət və ləyaqət hissəsinə müsbət təsir edən şəraitdə təmin edilməlidir.

2. Zorakılıq törədən uşaqlar üçün bərpa və reabilitasiya tədbirlərinin həyata keçirilməsi uşağın ən yaxşı maraqlarına əsaslanmalı, törədilmiş cinayətin ciddiliyi ilə məhdudlaşmalı (proporsionallıq prinsipi) və uşağın yaşını, fiziki və əqli sağlığını, inkişafını, qabiliyyətlərini və zəruri hallarda psixoloji, psixiatrik və ya sosial araşdırma hesabatlarının müəyyən etdiyi fərdi şəraitini (fərdiləşdirmə prinsipi) nəzərə almalıdır.⁵¹

3. Zorakılığın uşaq qurbanlarının, şahidlərinin və zorakılıq törədən uşaqların bərpası, reabilitasiyası və sosial reintegrasiyası üçün məsul xidmətlər uşağı daha geniş ailə, icma və onun mədəni keçmişi kontekstində görən çoxistiqamətli və qurumlararası yanaşma izləməlidirlər. Əsas və ixtisaslaşdırılmış xidmətlər, eləcə də fərdi və əlaqəli amillərə yönəlmiş proqramlar və icma və sosial aspektlərə mərkəzləşmiş proqramlar arasında düzgün tarazlığın əldə olunmasına səy göstərilməlidir.

6.7. Ədliyyə sistemi⁵²

1. Məhkəmə və məhkəmədən kənar icraatlar uşağın ən yaxşı maraqları naminə və uşaq hüquqlarına, o cümlədən zorakılığın bütün formalarından müdafiə olunmaq hüququna tam uyğun olaraq həyata keçirilməlidir.

2. Uşağın hüquqlarının və uşaqların qanuni maraqlarının bütün proses boyunca müdafiəsi üçün uşaqlar vasitəçilik, pulsuz və müstəqil hüquqi xidmətlər və məsləhət və dəstək xidmətləri ilə təmin edilməlidirlər. Mövcud hüquqi müdafiə vasitələrinin effektiv olmasını və məhkəmə qərarlarının və qətnamələrinin effektiv şəkildə icra edilməsini təmin etmək üçün səy göstərilməlidir.

3. Uşaqlara aid məhkəmə və məhkəmədən kənar icraatlar tezləşdirilməli, prioritet kimi qəbul edilməli və əsassız gecikmə olmadan başa çatdırılmalıdır. Bunun üçün məhkəmə prosesinin bütün tərəfləri arasında daha güclü əməkdaşlıq və koordinasiya təşviq edilməlidir.

4. Məhkəmə və məhkəmədən kənar icraatlar uşağın dinlənilmək və fikirlərinə önəm verilməsi hüququna hörmət etməlidir. Konstruktiv iştiraklarını təmin etmək üçün uşaqlar öz prosessual hüquqları barədə onların yaşını və yetkinlik

⁵⁰ UNCRC 39-cu Maddəsinə və Nazirlər Komitəsinin yuxarıda qeyd edilmiş Rec(2003)20 sayılı Təvsiyəsinə baxın.

⁵¹Yuxarıda qeyd edilmiş CM/Rec(2008)11 sayılı Təvsiyəyə baxın.

⁵²2009-cu ildə Uşağa yönəlik Ədliyyə Sistemi üzrə Mütəxəssislər Qrupu (CJ-S-CH) Avropa Şurasının uşağa yönəlik ədliyyə sistemi üzrə Qaydalarının layihəsini hazırlamışdır. Qaydalar 2010-cu ildə Nazirlər Komitəsinin təvsiyəsi kimi qəbul ediləcəkdir.

dərəcəsinə tam şəkildə nəzərə alan üsulda məlumatlandırılmalı və müstəqil nümayəndə tərəfindən dəstəklənməlidir.

5. Zorakılığın uşaq qurbanlarının və şahidlərinin tam şəkildə dəstəklənməsini təmin etmək üçün xüsusi müdafiə, prosedur və obyektlər təmin edilməlidir. Xüsusilə:

- a. məhkəmə icraatları uşağın yaşadığı travmanı dərinləşdirməməlidir. Müvafiq hallarda məhkəmənin qərarının ardınca adekvat dəstək xidmətləri gəlməlidir;
- b. uşaqların və onların ailələrinin şəxsi toxunulmazlığı bütün proses boyunca qorunmalıdır.⁵³

Zəruri hallarda zorakılığın uşaq qurbanları və şahidlərinin və onların ailələrinin təhdiddən, qisasa məruz qalmaqdan və ya təkrar qurbana çevrilməkdən yayınması üçün müvafiq təhlükəsizlik tədbirləri həyata keçirilməlidir.

6. Cinayət məsuliyyəti yaşı qanunla müəyyən edilməli və uşağın inkişafı ilə bağlı amilləri nəzərə alaraq müvafiq şəkildə yuxarı olmalıdır. Zorakılıq törətmiş uşaqlar üçün cəza və saxlanma konsepsiyaları effektiv ictimai asayişə və müvafiq insan hüquqlarına və uşaq qurbanlar üçün hüquqi qoruma vasitələrinə lazımi diqqət yetirməklə reabilitasiya və bərpaedici məhkəmə məqsədlərinə güzəştə getməlidir.⁵⁴

7. Zorakılıq törətmiş uşaqlar üçün institutlaşdırılmış qayğıya yardım, rəhbərlik və nəzarət qaydaları, məsləhət, zaminə verilməklə şərti azad edilmə, qoruyucu himayə və təhsil və peşə proqramları kimialternativlər yaradılmalıdır. Bu tədbirlərin ümumi məqsədi uşaqların uğurla sosiallaşmasına və ailəyə, icmaya və cəmiyyətə reintegrasiyasına şərait yaratmaq olmalıdır.

8. Zorakılıq törətmiş uşaqların çarə kimi zəruri olduğu, ən qısa müddət ərzində istifadə edildiyi və xüsusi olaraq hazırlanmış binalarda həyata keçirildiyi hallar istisna olmaqla azadlıqdan məhrum edilməməlidir. Həbs şəraiti UNCRC Konvensiyasına və digər müvafiq standartlara uyğun olmalı və uşaqların spesifik ehtiyaclarını nəzərə almalıdır.⁵⁵ Həbsin hər hansı formasına məruz qalmış uşaqlar bu onların ən yaxşı maraqlarına zidd deyilsə, böyüklərdən ayrı saxlanılmalıdır.⁵⁶

7. Tədqiqat və məlumatlat

1. Uşaqların zorakılıqdan müdafiəsi üçün effektiv strategiyanın müəyyənləşdirilməsi milli, regional və yerli səviyyələrdə məlumatın

⁵³ Avropa İnsan Haqları Məhkəməsi, *V. v. Birləşmiş Krallıq*, 1999.

⁵⁴ Yuxarıda qeyd edilmiş CM/Rec(2008)11 sayılı Təvsiyəyə baxın.

⁵⁵ Nazirlər Komitəsinin Rec(2006)2 və CM/Rec(2008)11 sayılı Təvsiyələrinə baxın, hər ikisi yuxarıda qeyd edilmişdir.

⁵⁶ Yəni orada, həmçinin Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Azadlıqdan Məhrum edilmiş Yetkinlik Yaşına Çatmayanların Müdafiəsi üzrə Qaydaları (Havana Qaydaları), Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Qeyri-qəyyumluq Tədbirləri üzrə Standart Minimum Qaydaları (Tokio Qaydaları) və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Yuvenal Ədliyyənin İdarə edilməsi üzrə Standart Minimum Qaydalarına (Pekin Qaydaları) baxın.

mövcudluğundan və düzgün analizindən asılıdır. Milli tədqiqat planının qəbul edilməsi məlumatın toplanılmasına, analizinə, yayılmasına və tədqiqata kompleks və sistemli yanaşmanın təşviq edilməsinin ən münasib yolunu təşkil edir. Bu yanaşma xüsusilə aşağıdakıları nəzərdə tutur:

Tədqiqat

- a. bəstənilən strateji planlaşdırma mexanizmi üçün şərtləndirici amil olaraq uşaqlara qarşı zorakılığın ilkin tədqiqi;
- b. uşaqların zorakılıqla bağlı real təcrübələrini mümkün qədər dəqiq müəyyənləşdirmək üçün məxfilik və etimad şəraitində uşaqlarla və ayrıca olaraq onların valideynləri və ya qəyyumları ilə müsahibələri ehtiva edən etik və müntəzəm tədqiqat;
- c. zorakılığın kökündə duran səbəblər və onun müxtəlif formalarının qarşılıqlı asılılığı haqqında uzununa geniş miqyaslı tədqiqat;
- d. ümumi göstəricilər dəsti ilə uşaqların zorakılığa həssas qruplarının müəyyənləşdirilməsinə imkan verən uyğunlaşdırılmış metodologiyanın hazırlanması;
- e. İnternet vasitəsilə uşaqlar üçün təhlükələrin dəqiq xarakterinin və bu risklərin zamanla necə dəyişdiyinin və müdaxilələrlə necə yüngülləşdirildiyinin müəyyənləşdirilməsi üzrə davamlı tədqiqat;
- f. qoruyucu amillərin, xüsusilə uşaqların dözümlülüyünün artırılması mexanizmlərinin tədqiqi;
- g. qiymətləndirilmələri və düzəlmələri üçün meyar və parametrlərin hazırlanması məqsədilə zorakılıq törədən böyüklər və uşaqlar haqqında müayinə sorğuları;
- h. uşaqların zorakılıqdan müdafiəsi üçün yararlı olanları müəyyənləşdirmək və mövcud cavab tədbirlərini, o cümlədən zorakılığın qarşısının alınması xidmətləri və proqramlarının qiymətləndirilməsi və dəyərləndirilməsi və keyfiyyət meyarlarının hazırlanması üçün metodologiyaları qiymətləndirmək üçün tədqiqat;
- i. uşaqlara qarşı zorakılığın sosial dəyərinin kəmiyyətini müəyyənləşdirmək üçün müayinə sorğuları.

Statistik monitoring

- a. uşaqlara qarşı zorakılığın milli, regional və yerli səviyyədə bütün quruluşlarda müəyyən edilmiş metodologiya əsasında müntəzəm statistik monitoringi. Məlumatlar gender, yaş, zorakılığın forması, şəhər və ya kənd ev təsərrüfatı, ailələrin xarakteristikası, təhsil səviyyəsi və milli, sosial və etnik mənşə kateqoriyaları üzrə bölünməlidir;
- b. uşaqlara aid məhkəmə icraatlarının müddəti və nəticələri, o cümlədən zorakılığın uşaq qurbanlarına təqdim edilmiş qoruyucu tədbirlər haqqında keyfiyyət və kəmiyyət məlumatlarının toplanması.

*Milli məlumat bazalarının yaradılması*⁵⁷

- a. uşaqların doğumu və ölümü üzrə, o cümlədən uşaq ölümünə (və ağır xəsarətlərə) nəzarət mexanizminin yaradılması;
- b. müəssisələrə daxil olan, tərک edən və ya müəssisəni dəyişən uşaqlar və alternativ qayğı və təcridxana binalarının bütün növləri haqqında, o cümlədən bu müəssisələrdə uşaqlara qarşı bütün zorakılıq hallarının qeydləri;
- c. uşaqlara qarşı zorakılıqla bağlı məhkum olmuş şəxslər barədə, o cümlədən onların genetik profili (DNA).⁵⁸

Koordinasiya

- a. uşaqlarla bağlı məlumatın koordinasiya edilməsi və bütün ölkəyə yayılması və beynəlxalq səviyyədə informasiya mübadiləsi üçün uşaq hüquqları üzrə vahid orqanın (mümkün hallarda və milli şəraitə uyğun olaraq), yaxşı olardı ki, müşahidə məntəqəsi, milli statistika idarəsi və ya tədqiqat institutunun təyin edilməsi;
- b. uşaqların müdafiəsi vəzifəsi daşıyan bütün qurumların məlumatın toplanılmasına fəal töfhəsi.

2. Uşaqlarla və uşaqlar üçün işləməyə personal işə götürən bütün müəssisə, xidmət və obyektlər üçün uşaqlara qarşı zorakılıq cinayətləri üzrə məhkum olunmuş şəxslər barədə məlumatlara asan lakin müvafiq şəkildə nəzarət olunan çıxış təmin edilməlidir.

3. Milli, regional və yerli səviyyələrdə şəxsi məlumatların emalı beynəlxalq miqyasda qəbul olunmuş standartlara və etik normalara uyğun olmalıdır⁵⁹.

4. Məlumatların beynəlxalq müqayisəliliyini asanlaşdırmaq üçün beynəlxalq miqyasda razılaşdırılmış vahid forma standartları təsis edilməlidir.

8. Beynəlxalq əməkdaşlıq

1. Avropa Şurasına üzv dövlətlərəşağıdakı məqsədlərlə bu qaydalara uyğun olaraqvə vahid formalı və ya qarşılıqlı qanunvericilik və daxili qanunlar əsasında əldə edilmiş müvafiq beynəlxalq və regional sənəd və müqavilələrin tətbiqi vasitəsilə bir-biriləri ilə mümkün ən geniş həddə əməkdaşlıq etməlidir:

- a. uşaqlara qarşı zorakılığın bütün formalarının qarşısının alınması və onunla mübarizə;
- b. uşaq qurbanların və şahidlərin müdafiəsi və onlara kömək göstərilməsi;

⁵⁷ Məlumatın qorunması qaydalarına uyğun olaraq.

⁵⁸ Avropa Şurasının Uşaqların Cinsi İstismardan və Seksual xarakterli zorakılıq hərəkətlərindən Müdafiəsi haqqında Konvensiyasının 37-ci Maddəsinə baxın.

⁵⁹ Fərdlərin Şəxsi Məlumatların Avtomatlaşdırılmış Emalına münasibətdə Müdafiəsi üzrə Konvensiya(ETS No. 108) və Fərdlərin Şəxsi Məlumatların Avtomatlaşdırılmış Emalına münasibətdə Müdafiəsi üzrə Konvensiyaya Nəzarət orqanları və transsərhəd məlumat axınları ilə bağlıƏlavə Protokola baxın. (ETS No. 181).

c. uşaqlara qarşı zorakılığa dair cinayət hadisələrinin təhqiqatı və istintaqı.

2. Üzv dövlətlər uşaq oğurluğu, uşaq alveri, uşaqların cinsi istismarı və onlara qarşı seksual xarakterli zorakılıq hərəkətləri kimi uşaqlara qarşı zorakılığa dair cinayət hadisələri ilə bağlı icraatlarda bir-birilərinə ən geniş şəkildə qarşılıqlı yardım etməlidirlər.

3. Bu qaydaların həyata keçirilməsinə şərait yaratmaq məqsədilə üzv dövlətlər müvafiq hallarda müvafiq hökumətlərarası orqanlar, transmilli şəbəkələr və digər beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində əməkdaşlığı möhkəmləndirməlidirlər.

4. Hər bir üzv dövlət müvafiq hallarda uşaqlara qarşı zorakılığın bütün formalarının qarşısının alınması və aradan qaldırılmasını üçüncü dövlətlərin maraqları üçün nəzərdə tutulan yardım proqramlarının hazırlanmasına daxil etmək üçün səy göstərməlidir.

CM/Rec(2009)10 sayılı Tövsiyəyə II Əlavə

Terminlər lüğəti

Uşağın ən yaxşı maraqları: Uşaqlara aid bütün fəaliyyətlərdə uşağın ən yaxşı maraqlarının ilkin olaraq nəzərə alınması UNCRC 3-cü Maddəsində ehtiva edilmiş anlayışdır. O 2, 6 və 12-ci Maddələrlə yanaşı BMT-in Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasının (UNCRC) ümumi prinsiplərindən birini təşkil edir və Konvensiyanın digər daha konkret müddələrinin tətbiq edilmədiyi vəziyyətlərdə xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. 3(1)-ci Maddə hökumətlərin və dövlət və özəl qurumların uşaqlara lazımi önəm verməklə və uşaqlara həssas cəmiyyətlər qurmaqla uşaqların ən yaxşı maraqlarının ilkin olaraq nəzərə alınmasını təmin etmək məqsədilə öz fəaliyyətlərinin uşaqlara təsirini müəyyənləşdirməli olduqlarını vurğulayır. 3(2)-ci Maddə dövlətlər üçün valideynlərin hüquq və vəzifələrinə hörmət etməklə bütün şəraitlərdə uşağın rifahı üçün zəruri müdafiə və qayğı təmin etmək fəal və ümumi öhdəliyini təsvir edir. 3(3)-cü Maddə “səlahiyyətli orqanlar” tərəfindən uşaqlar üçün bütün müəssisə, xidmət və obyektlər üçün standartların müəyyənləşdirilməsini və dövlətin standartlara riayət edilməsini təmin etməsini tələb edir. (“Uşaq Hüquqları haqqında konvensiyanın İcrası üzrə Məlumat Kitabçası” UNICEF, 2002).

Xuliqanlıq digər insanı qəsdən fiziki və ya mənəvi olaraq incitmək məqsədilə təkrarlanan aqressiv davranış fəaliyyətidir. Xuliqanlıq fərdin digər şəxs üzərində hakimiyyət əldə etmək üçün müəyyən şəkildə davranışı kimi xarakterizə olunur (Besag V., Məktəblərdə Xuliqanlar və Zərərçəkənlər, 1989). Davranışa pis adla çağırma, şifahi və ya yazılı təhqir, fəaliyyətlərdən kənarlaşdırma, sosial hadisələrdən kənarlaşdırma, fiziki zorakılıq və ya məcburetmə aid edilə bilər (Whitted K.S. və Dupper D.R., Məktəblərdə Xuliqanlıqın Qarşısının alınması və ya Ləğv edilməsi üzrə Ən yaxşı Təcrübələr. Uşaqlar və Məktəblər, Cild. 27, No. 3, iyul 2005). Xuliqanlar bu şəkildə məşhur və ya sərt kimi qəbul edilmək və ya diqqət çəkşək üçün davrana bilərlər. Onlar qısqanclıqdan və ya özləri ələ salındığı üçün xuliqanlıq edə bilərlər (Crothers L.M. və Levinson E.M., Xuliqanlıqın Qiymətləndirilməsi: Metod və alətlərin icmalı”, Məsləhət və İnkişaf Jurnalı 84(4), 2004).

Uşaq istismarı: İstismar məfhumu minimum olaraq digərlərinin fahişəliyinin istismarı və ya cinsi istismarın digər növləri, icbari iş və ya xidmətlər, qul əməyindən istifadə və ya buna bənzər təcrübələr, köləlik və ya orqanların çıxarılmasını ehtiva edir (Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Transmilli Mütəşəkkil Cinayətkarlığa qarşı Konvensiyasına İnsan, xüsusilə də qadın və uşaq Alverinin Qarşısının alınması, Məhdudlaşdırılması və Cəzalandırılması haqqında əlavə Protokolun 3-cü Maddəsi).

Uşaq pornoqrafiyası: əsasən seksual məqsədlərlə uşağın real və ya simulyativ olaraq seksual cəhətdən açıq-saçıq davranışda iştirakını və ya uşağın cinsiyyət orqanlarını açıq şəkildə vizual olaraq təsvir edən istənilən materialdır. Uşaq

pornoqrafiyası ilə bağlı hüquqpozuntularına hüquq olmadan qəsdən həyata keçirilmiş aşağıdakı hərəkətlər daxildir: a) uşaq pornoqrafiyasının istehsalı; b) uşaq pornoqrafiyasının təklif edilməsi və ya istifadə üçün verilməsi; c) uşaq pornoqrafiyasının paylanması və ya ötürülməsi; d) uşaq pornoqrafiyasının özü üçün və ya digər bir şəxs üçün satın alınması; e) uşaq pornoqrafiyasının saxlanması və f) informasiya və kommunikasiya texnologiyaları vasitəsilə bilərəkdən uşaq pornoqrafiyasına çıxışın əldə edilməsi (Avropa Şurasının Uşaqların Cinsi İstismardan və Seksual Xarakterli Zorakılıq Hərəkətlərindən Qorunması haqqında Konvensiyasının (CETS No.201) 20-ci Maddəsi; həmçinin Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyaya uşaqların satılması, uşaq fahişəliyi və uşaq pornoqrafiyası haqqında Əlavə Protokola baxın).

Uşaq fahişəliyi uşağın ödəniş olaraq pul və ya istənilən növ digər mükafat və ya təzminatın uşağın özünə və ya üçüncü şəxsə edilməsindən asılı olmayaraq ödənilməsi və ya vəd edildiyi seksual fəaliyyətlər üçün istifadə edilməsidir. Uşaq fahişəliyi ilə bağlı hüquqpozuntularına aşağıdakı qəsdən edilmiş hərəkətlər daxildir: a) uşağı fahişəliyə cəlb edilməsi və ya uşağın fahişəlikdə iştirakı yönləndirilməsi; b) uşağın fahişəliyə məcbur edilməsi və ya bu məqsədlərlə uşaqdan gəlir əldə edilməsi və ya uşağın digər şəkildə istismarı; c) uşaq fahişəliyinə müraciət edilməsi (Avropa Şurasının Uşaqların Cinsi İstismardan və Seksual Xarakterli Zorakılıq Hərəkətlərindən Qorunması haqqında Konvensiyasının (CETS No.201) 19-cu Maddəsi; həmçinin Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyaya uşaqların satılması, uşaq fahişəliyi və uşaq pornoqrafiyası haqqında Əlavə Protokola baxın).

Uşaq alveri uşağın hətta bu maddənin (a) altbəndində verilmiş vasitələrdən (təhdid və ya zor tətbiq edilməsi və ya məcburetmənin digər formalarından istifadə edilməsi, oğurlama, fırıldaqçılıq, aldatma, hakimiyyətdən və ya həssas vəziyyətdən sui-istifadə və ya bir şəxs üzərində səlahiyyəti olan digər şəxsin razılığını əldə etmək üçün ödənişlərin və ya imtiyazların verilməsi və ya qəbul edilməsi) heç biri ilə bağlı olmasa belə istismar məqsədi ilə cəlb edilməsi, nəql edilməsi, ötürülməsi, gizlədilməsi və ya qəbul edilməsi. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Transmilli Mütəşəkkil Cinayətkarlığa qarşı Konvensiyasına İnsan, xüsusilə də qadın və uşaq Alverinin Qarşısının alınması, Məhdudlaşdırılması və Cəzalandırılması haqqında əlavə Protokolun 3-cü Maddəsi (Həmçinin aşağıda insan alveri anlayışının tərifinə baxın).

Cismani cəza uşağa yüngül olsa belə, fiziki gücün tətbiq edildiyi və hansısa dərəcədə ağrı və ya narahatlığa səbəb olmaq məqsədi daşıyan hər hansı cəza növü kimi təyin edilən zorakılıq formasıdır (ətraflı tərif üçün baxın: Uşaq Hüquqları Komitəsinin Ümumi Qeydləri No. 8, paragraf 11).

Uşaqların əxlaqsızlığa cəlb edilməsi seksual məqsədlər üçün bilərəkdən milli qanunvericilikdə cinsi əlaqə üçün razılıq vermək üçün qanuni yaş həddinə çatmamış uşağın hətta iştirak etməli olmadan belə seksual xarakterli zorakılıq hərəkətlərinin və ya seksual fəaliyyətlərin şahidi olmasını səbəb etməkdir (Avropa

Şurasının Uşaqların Cinsi İstismardan və Seksual Xarakterli Zorakılıq Hərəkətlərindən Qorunması haqqında Konvensiyasının (CETS No.201) 22-ci Maddəsi).

Zərərli ənənəvi təcrübələr: Dünyada hər bir sosial qrupun spesifik ənənəvi mədəbi təcrübələri və inancları mövcuddur, bunlardan bəziləri bütün üzvlər üçün faydalıdır, digərləri isə müəyyən qruplar, məsələn qadınlar üçün zərərliyədir. Zərərli ənənəvi təcrübələrə qadınların sünnəti, erkən nikahlar, namus cinayətləri, qız uşaqlarının öldürülməsi, erkən hamiləlik və s. daxildir (Baxın: Bülleten No. 23, Qadın və Uşaqların Sağlamlığına Təsir edən Zərərli Ənənəvi Təcrübələr, www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet23en.pdf).

Mobbinq: Mobbinq qrup şəklində xuliqanlıqdır. O şayiə, eyham, nüfuzdan salma, təcrid etmə, qorxutma taktikalarından istifadə edərək ən əsası hədəfə alınmış şəxs məsuliyyət daşıyırmış kimi göstərərək bir kəsə qarşı banda yaratmaqdır. Təhqiramiz vəziyyətlərin çoxu üçün xarakterik olduğu kimi günahkarlar iddia edirlər ki, qurban “buna layiqdir” (Elliot G.P. Məktəbdə Mobbinq və Emosional Zorakılıq, www.selfgrowth.com/articles/Elliott9.html).

Monitoring səlahiyyətli orqanların uşaqların rifahı ilə bağlı qanunvericiliyin qorunduğunu təmin etmək fəaliyyətləridir. O aşağıdakı üç fərqli elementdən ibarətdir: a) qanun və qaydaları qəbul edən mərkəzi orqanlar; b) bələdiyyə səviyyəsi və xidmətlər göstərən uşağa qayğı müəssisələri və c) yerli səviyyədə icraya nəzarət edən müstəqil orqan. Monitoring həm elan edilmiş, həm də elan edilməmiş təftiş və ya menecment sisteminin auditləri şəklində həyata keçirilə bilər. Standartlaşdırılmış milli monitoring rejiminin yaradılması ölkədə uşaqların rifahı barədə statistik məlumatların toplanmasını asanlaşdırır və hökumətin qərar qəbul etmə prosesinə töfhə verir.

Baxımsızlıq valideynlərin və ya qəyyumların müvafiq vasitə, bilik və zəruri xidmətlərə çıxışa malik olduqları halda uşaqların fiziki və emosional ehtiyaclarını qarşılaya bilməməsi və ya uşağı təhlükəyə məruz qalmaqdan qoruya bilməməsidir (Uşaqlara qarşı Zorakılıq üzrə Ümumdünya Hesabatı, Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı, Cenevrə, 2002).

Uşağın pornoqrafik tamaşalarda iştirakı: Uşağın pornoqrafik tamaşalarda iştirakı ilə bağlı hüquqpozuntlarına aşağıdakı qəsdən edilmiş hərəkətlər daxildir: a) uşağı pornoqrafik tamaşada iştirak etməsi üçün cəlb etmək və ya uşağın bu cür fəaliyyətdə iştirakına səbəb olmaq; b) uşağı pornoqrafik tamaşada iştirak etməyə məcbur etmək və ya uşağın bu məqsədlə maddi olaraq faydalanmaq və ya onu digər şəkildə istismar etmək; c) bilərəkdən uşaqların iştirak etdiyi pornoqrafik tamaşalara getmək (Avropa Şurasının Uşaqların Cinsi İstismardan və Seksual Xarakterli Zorakılıq Hərəkətlərindən Qorunması haqqında Konvensiyasının (CETS No.201) 21-ci Maddəsi).

Psixoloji zorakılıqtəhqir, pis adla çağırma, etinasızlıq, təcrid, rədd etmə, təhdid, manipulyasiya, emosional laqeydlik və alçaltma, məişət zorakılığının şahidi olmaq və uşağın psixoloji inkişafı və rifahına zərərli ola biləcək digər davranışları bildirir (BMT Baş Katibinin Uşaqlara qarşı Zorakılıq üzrə Ümumdünya Hesabatı).

Seks turizmiturizm sektorunun öz daxilində və ya bu sektordan xaricdə lakin onun struktur və şəbəkələrindən istifadə etməklə təşkil edilmiş əsas məqsədi turist və təyinat məntəqəsindəki sakinlərlə kommersiya məqsədli cinsi əlaqədən qazanc əldə etmək olan səyahətləri bildirir (Ümumdünya Turizm Təşkilatı (UNWTO), Mütəşəkkil Seks Turizminin Qarşısının alınması haqqında Bəyanat, 1995).

Seksual xarakterli zorakılıq hərəkətləri: Seksual xarakterli zorakılıq hərəkətləri ilə bağlı hüquqpozuntularına aşağıdakı qəsdən edilmiş hərəkətlər daxildir: a) milli qanunvericiliyin müvafiq müddəalarına əsasən cinsi fəaliyyət üçün qanuni yaş həddinə çatmayan uşaqla cinsi fəaliyyətlərlə məşğul olmaq (bu yetkinlik yaşına çatmayanlar arasında qarşılıqlı razılığa əsasən cinsi fəaliyyətlərə tətbiq edilmir) və b) məcburetmə, güc tətbiq etmə və ya təhdiddən istifadə etməklə və ya inamın, uşaq üzərində səlahiyyət və nüfuzun, o cümlədən ailə daxilində qəbul edilmiş statusundan sui-istifadə etməklə və ya uşağın xüsusi həssas vəziyyətindən, xüsusən, əqli və ya fiziki qüsurlar və ya asılılıq vəziyyətindən istifadə etməklə uşaqla cinsi fəaliyyətlərlə məşğul olmaq (Avropa Şurasının Uşaqların Cinsi İstismardan və Seksual Xarakterli Zorakılıq Hərəkətlərindən Qorunması haqqında Konvensiyasının (CETS No.201) 18-ci Maddəsi).

Uşaqların satılması uşağın bir və ya bir qrup şəxs tərəfindən digərinə mükafat və ya hər hansı digər təzminat müqabilində ötürüldüyü fəaliyyət və ya sövdələşmədir. (Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyaya uşaqların satılması, uşaq fahişəliyi və uşaq pornoqrafiyası haqqında Əlavə Protokolun 2-ci Maddəsi).

Uşaqların seksual məqsədlərlə sövq edilməsi: Uşaqların seksual məqsədlərlə sövq edilməsi ilə bağlı hüquqpozuntularına bir böyüyün informasiya və kommunikasiya texnologiyaları vasitəsilə milli qanunvericiliyin müvafiq müddəalarına əsasən cinsi fəaliyyət üçün qanuni yaş həddinə çatmayan uşağa uşaqla cinsi fəaliyyətlərlə məşğul olmaq və ya uşaq pornoqrafiyası hazırlamaq məqsədilə bilərəkdən görüş təklif etməsi və bu təklifin bu görüşə aparıcı materiallarla davam etdirilməsi daxildir (Avropa Şurasının Uşaqların Cinsi İstismardan və Seksual Xarakterli Zorakılıq Hərəkətlərindən Qorunması haqqında Konvensiyasının (CETS No.201) 23-cü Maddəsi).

İnsan alveri insanların təhdid və ya zor tətbiq edilməsi və ya məcburetmənin digər formalarından istifadə edilməsi, oğurlama, fırıldaqçılıq, aldatma, hakimiyyətdən və ya həssas vəziyyətdən sui-istifadə və ya bir şəxs üzərində səlahiyyəti olan digər şəxsin razılığını əldə etmək üçün ödənişlərin və ya imtiyazların verilməsi və ya qəbul edilməsi yolu ilə istismar məqsədi ilə cəlb edilməsi, nəql edilməsi, ötürülməsi, gizlədilməsi və ya qəbul edilməsi. "İstismar" minimum olaraq digərlərinin fahişəliyinin istismarı və ya cinsi istismarın digər formalarını, icbari iş

və ya xidmətlər, qul əməyindən istifadə və ya buna bənzər təcrübələr, köləlik və ya orqanların çıxarılmasını ehtiva edir. Yuxarıda qeyd edilmiş vasitələrdən hər hansı birinin istifadə edildiyi hallarda insan alverinin qurbanının nəzərdə tutulan istismara razılığı heç bir mahiyyət daşımır. Uşağın istismar məqsədi ilə cəlb edilməsi, nəql edilməsi, ötürülməsi, gizlədilməsi və ya qəbul edilməsi yuxarıda qeyd edilmiş vasitələrdən istifadə edilmədikdə belə "insan alveri" hesab edilməlidir (Avropa Şurasının İnsan Alverinə qarşı Fəaliyyət haqqında Konvensiyanın (CETS No. 197) 4-cü Maddəsi).

CM/Rec(2009)10 sayılı Tövsiyəyə III Əlavə

Uşaq hüquqlarının qorunması və uşaqların zorakılıqdan müdafiəsinə yönəlmiş beynəlxalq sənədlər

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının müqavilələri

- Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiya, GA Res. 44/25, Annex, 44 UN GAOR Supp. (No. 49) at 167, UN Doc. A/44/49 (1989), 2 sentyabr 1990-cı il tarixdə qüvvəyə minmişdir.
- Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyaya uşaqların silahlı münaqişələrə cəlb olunması haqqında Əlavə Protokol, GA Res. 54/263, Annex I, 54 UN GAOR Supp. (No. 49) at 7, UN Doc. A/54/49, Vol. III(2000), 12 fevral 2002-ci il tarixdə qüvvəyə minmişdir.
- Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyaya uşaqların satılması, uşaq fahişəliyi və uşaq pornoqrafiyası haqqında Əlavə Protokol, GA Res. 54/263, Annex II, 54 UN GAOR Supp. (No. 49) at 6, UN Doc. A/54/49, Vol. III (2000), 18 yanvar 2002-ci il tarixdə qüvvəyə minmişdir.
- Mülki və Siyasi Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt, Baş Assambleyanın 2200A (XXI) sayılı 16 dekabr 1966-cı il tarixli qətnaməsi ilə qəbul edilmiş, imzalamaq, ratifikasiya və qoşulmaq üçün açıq elan edilmiş, 23 mart 1976-cı il tarixdə 49-cu Maddəyə uyğun olaraq qüvvəyə minmişdir.
- Sosial, İqtisadi və Mədəni Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt, Baş Assambleyanın 2200A (XXI) sayılı 16 dekabr 1966-cı il tarixli qətnaməsi ilə qəbul edilmiş, imzalamaq, ratifikasiya və qoşulmaq üçün açıq elan edilmiş, 3 yanvar 1976-cı il tarixdə 27-ci Maddəyə uyğun olaraq qüvvəyə minmişdir.
- İşgəncələrin və Digər Qeyri-insani yaxud Ləyaqəti alçaldan Davranış və ya Cəza növlərinə Qarşı Konvensiya, Baş Assambleyanın 39/46 sayılı 10 dekabr 1984-cü il tarixli qətnaməsi ilə qəbul edilmiş, 26 iyun 1987-ci il tarixdə 27.1-ci Maddəyə uyğun olaraq qüvvəyə minmişdir.
- İrqi Ayrı-seçkiliyin Bütün Formalarının Ləğv edilməsi haqqında Beynəlxalq Konvensiya, Baş Assambleyanın 2106 sayılı 21 dekabr 1965-ci il tarixli qətnaməsi ilə qəbul edilmiş, 4 yanvar 1969-cu il tarixdə 19-cu Maddəyə uyğun olaraq qüvvəyə minmişdir.
- Bütün Miqrant İşçilərin və Onların Ailə Üzvlərinin Hüquqlarının Müdafiəsi haqqında Beynəlxalq Konvensiya, Baş Assambleyanın 45/158 sayılı 18 dekabr 1990-cı il tarixli qətnaməsi ilə qəbul edilmişdir.
- Qadınlara Qarşı Ayrı-seçkiliyin Bütün Formalarının Ləğv edilməsi haqqında Konvensiya, Nyu York, 18 dekabr 1979. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş

Assambleyası tərəfindən qəbul edilmişdir. 3 sentyabr 1981-ci il tarixdə beynəlxalq müqavilə kimi qüvvəyə minmişdir.

- Əlilliyi olan Şəxslərin Hüquqları haqqında Konvensiya, Baş Assambleyanın 61/106 sayılı 13 dekabr 2006-cı il tarixli qətnaməsi ilə qəbul edilmiş, 2008-ci ilin may ayında qüvvəyə minmişdir.
- Uşaq Əməyinin Ən Pis Formalarının Qadağan Olunması və Ləğv edilməsi üçün Təcili Tədbirlərə dair Konvensiya (ILO No. 182), 38 ILM 1207 (1999), 19 noyabr 2000-ci il tarixdə qüvvəyə minmişdir.
- İşə qəbul və Məşğulluq üçün Minimum Yaş həddi haqqında Konvensiya (ILO 138), 26 iyun 1973-cü il tarixdə qəbul edilmiş, 19 iyun 1976-cı il tarixdə qüvvəyə minmişdir.
- Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Transmilli Mütəşəkkil Cinayətkarlığa qarşı Konvensiyasına İnsan, xüsusilə də qadın və uşaq Alverinin Qarşısının alınması, Məhdudlaşdırılması və Cəzalandırılması haqqında əlavə Protkol, Baş Assambleyanın 55/25 sayılı 15 noyabr 2000-ci il tarixli qətnaməsi ilə qəbul edilmiş və imzalamaq, ratifikasiya və qoşulmaq üçün açıq elan edilmişdir.

Avropa Şurasının müqavilələri

- İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqlarının Müdafiəsi Konvensiyası (ETS No. 5, 1950/1953)
- Avropa Sosial Xartiyası (ETS No. 35, 1961/1965)
- Avropa Sosial Xartiyası (yenidən baxılmış) (ETS No. 163, 1996/1999)
- İşgəncələrin və Qeyri-insani yaxud Ləyaqəti alçaldan Davranış və ya Cəza növlərinin Qarşısının Alınması üzrə Avropa Konvensiyası (ETS No. 126, 1987/1989)
- Avropa Şurasının Uşaqların Cinsi İstismardan və Seksual xarakterli zorakılıq hərəkətlərindən Müdafiəsi haqqında Konvensiyası (CETS No. 201: 2007/...)
- Avropa Şurasının İnsan Alverinə Qarşı Fəaliyyət haqqında Konvensiyası (CETS No. 197, 2005/2008)
- Uşaqlarla bağlı Əlaqə haqqında Konvensiya (ETS No. 192, 2003/2005)
- Kibercinayətkarlıq haqqında Konvensiya (ETS No. 185, 2001/2004)
- Fərdlərin Şəxsi Məlumatların Avtomatlaşdırılmış Emalına münasibətdə Müdafiəsi haqqında Konvensiyaya Nəzarət orqanları və transsərhəd məlumat axınları ilə bağlı Əlavə Protokol (ETS No. 181, 2001/2004)

- Uşaq Hüquqlarının Həyata keçirilməsi haqqında Avropa Konvensiyası (ETS No. 160, 1996/2000)
- Fərdlərin Şəxsi Məlumatların Avtomatlaşdırılmış Emalına münasibətdə Müdafiəsi üzrə Konvensiya (ETS No. 108, 1981/1985)
- Uşaqlar üzərində Qəyyumluqla və Uşaqlar üzərində Qəyyumluğun Bərpa edilməsi ilə bağlı Qərarların Tanınması və İcrası haqqında Avropa Konvensiyası (ETS No. 105, 1980/1983)
- Uşaqların Övladlığa götürülməsi haqqında Avropa Konvensiyası (ETS No. 58, 1967/1968)
- Uşaqların Övladlığa götürülməsi haqqında Avropa Konvensiyası (yenidən baxılmış) (CETS No. 202, 2008/...).

Beynəlxalq Xüsusi Hüquq üzrə Haaqa Konfransı

- Beynəlxalq Uşaq Oğurluğunun Mülki hüquqi Aspektləri haqqında Haaqa Konvensiyası (25 oktyabr 1980-ci il tarixdə qəbul edilmiş, 1 dekabr 1983-cü il tarixdə qüvvəyə minmişdir)
- Valideynlərin Məsuliyyəti məsələlərində və Uşaqların Müdafiəsi üzrə Tədbirlərdə Yurisdiksiya, Tətbiq olunacaq hüquq, Tanıma, Hüquqtətbiqetmə və Əməkdaşlıq haqqında Haaqa Konvensiyası (19 oktyabr 1996-cı il tarixdə qəbul edilmiş, 1 yanvar 2002-ci il tarixdə qüvvəyə minmişdir)
- Ölkələrarası Övladlığa Götürmə ilə bağlı Uşaqların Müdafiəsi və Əməkdaşlıq haqqında Haaqa Konvensiyası (29 may 1993-cü il tarixdə qəbul edilmiş, 1 may 1995-ci il tarixdə qüvvəyə minmişdir)
- Uşaqlara münasibətdə aliment öhdəliklərinə tətbiq edilən hüquq haqqında Haaqa Konvensiyası (24 oktyabr 1956-cı il tarixdə qəbul edilmiş, 1 yanvar 1962-ci il tarixdə qüvvəyə minmişdir)
- Uşaqlara münasibətdə aliment öhdəlikləri ilə bağlı qərarların tanınması və icrasına dair Haaqa Konvensiyası (15 aprel 1958-ci il tarixdə qəbul edilmiş, 1 yanvar 1962-ci il tarixdə qüvvəyə minmişdir).

Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin tövsiyələri

- Uşaqların zərərli məzmunundan və davranışdan müdafiəsi və onların yeni informasiya və kommunikasiya mühitində fəal iştirakının təşviqi üzrə tədbirlərə dair CM/Rec(2009)5 sayılı Tövsiyə
- Sanksiya və ya tədbirlər subyektivi olan yetkinlik yaşına çatmayan cinayətkarlar üçün Avropa Qaydalarına dair CM/Rec(2008) sayılı Tövsiyə

- İnternet filterləri ilə bağlı ifadə və informasiya azadlığına hörmətin təşviq edilməsi üzrə tədbirlərə dair CM/Rec(2008)6 sayılı Tövsiyə
- Miqrantların və immiqrant keçmiş olanların uşaqlarının inteqrasiyasının gücləndirilməsinə dair CM/Rec(2008)4 sayılı Tövsiyə
- Təhsildə gender problematikasına dair CM/Rec(2007)13 sayılı Tövsiyə
- Müşayiət olunmayan yetkinlik yaşına çatmayan miqrantlar üçün həyat layihələrinə dair CM/Rec(2007)9 sayılı Tövsiyə
- Pozitiv tərbiyənin dəstəklənməsi siyasətinə dair Rec(2006)19 sayılı Tövsiyə
- Yeni informasiya və kommunikasiya mühitində uşaqların səlahiyyətləndirilməsinə dair Rec(2006)12 sayılı Tövsiyə
- Avropa Şurasının əlilliyi olan insanların hüquqlarının və cəmiyyətdə tam iştirakının təşviq edilməsi: Avropada əlilliyi olan insanların həyat keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması üzrə Fəaliyyət Planına (2006-15) dair Rec(2006)5 sayılı Tövsiyə
- Avropa Həbsxana Qaydalarına dair Rec(2006)2 sayılı Tövsiyə
- Milli gənclər şuralarının gənclər siyasətinin hazırlanmasında roluna dair Rec(2006)1 sayılı Tövsiyə
- Uşaq müəssisələrində yaşayan uşaqların hüquqlarına dair Rec(2005)5 sayılı Tövsiyə
- Gənclərin yerli və regional həyatda iştirakçılığına dair Recommendation Rec(2004)13 sayılı Tövsiyə
- Yetkinlik yaşına çatmayanların cinayətkarlığı ilə mübarizənin yeni yolları və yuvenal ədliyyənin roluna dair Rec(2003)20 sayılı Tövsiyə
- Demokratik vətəndaşlıq üçün təhsilə dair Rec(2002)12 sayılı Tövsiyə
- Uşaqlara gündəlik qayğı haqqında Rec(2002)8 sayılı Tövsiyə
- Qadınların zorakılıqdan müdafiəsinə dair Rec(2002)5 sayılı Tövsiyə
- Uşaqların cinsi istismardan qorunmasına dair Rec(2001)16 sayılı Tövsiyə
- Avropa Polis Etikası Məcəlləsinə dair Rec(2001)10 sayılı Tövsiyə
- Kiber məzmunla bağlı özünütənzimləməyə dair Rec(2001)8 sayılı Tövsiyə
- Cinsi istismar məqsədilə insan alverinə qarşı fəaliyyətə dair Rec(2000)11 sayılı Tövsiyə
- Uşaqların ailə və sosial həyatda iştirakına dair No. R (98) 8 sayılı Tövsiyə

- Zorakılığın elektron kütləvi informasiya vasitələrində təsvirinə dair No. R (97) 19 sayılı Tövsiyə
- Şahidlərin təhdid edilməsi və müdafiə hüquqlarına dair No. R (97) 13 sayılı Tövsiyə
- Ardıcıl və kompleks ailə siyasətlərinə dair No. R (94) 14 sayılı Tövsiyə
- Uşaq istismarının tibbi-sosial aspektlərinə dair No. R (93) 2 sayılı Tövsiyə
- Uşaq vəgənclərin cinsi istismarı, pornoqrafiyası və fahişəliyi və uşaq və gənc alverinə dair No. R (91) 11 sayılı Tövsiyə
- Ailə məsələlərində təcili tədbirlərə dair No. R (91) 9 sayılı Tövsiyə
- Ailə daxilində zorakılıqla bağlı sosial tədbirlərə dair No. R (90) 2 sayılı Tövsiyə
- Qoruyucu ailələrə dair No. R (87) 6 sayılı Tövsiyə
- Ailədə zorakılığa dair No. R (85) 4 sayılı Tövsiyə
- Uşaqların kobud davranışdan müdafiəsi ilə bağlı No. R (79) 17 sayılı Tövsiyə

Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin qətnaməsi

- Əlilliyi olan böyüklərin və uşaqların onlara qarşı istismardan qorunması haqqında ResAP(2005)1 sayılı qətnamə

Avropa Şurası Parlament Assambleyasının Təvsiyələri (1987-2009)

- Fəminisidlərə dair 1861 (2009) sayılı Tövsiyə
- Əlilliyi olan insanların hüquqlardan istifadəsi və onların cəmiyyətdə tam və fəal iştirakına dair 1854 (2009) sayılı Tövsiyə
- Müəllimlərin təhsili yolu ilə demokratiya və insan hüquqları mədəniyyətinin təşviqinə dair 1849 (2008) sayılı Tövsiyə
- Yenidə doğulmuş körpələrin Avropada qanunsuz övladlığa verilmək məqsədilə itkin düşməsinə dair 1828 (2008) sayılı Tövsiyə
- Fahişəlik – nə kimi mövqe tutmalı? mövzusunda 1815 (2007) sayılı Tövsiyə
- Uşaq qurbanlar: zorakılığın bütün formalarının, istismar və seksual xarakterli zorakılıq hərəkətlərinin ləğv edilməsinə dair 1778 (2007) sayılı Tövsiyə
- Valideynlərindən ayrılmış sığınacaq axtaran uşaqların müdafiəsi və onlara yardıma dair 1703 (2005) sayılı Tövsiyə

- Uşaq müəssisələrində olan uşaqların hüquqları: Parlament Assambleyasının 1601 (2003) sayılı Tövsiyəsinin davam etdirilməsinə dair 1698 (2005) sayılı Tövsiyə
- Uşaqlara cismani cəza verilməsinə Ümumavropa qadağasına dair 1666 (2004) sayılı Tövsiyə
- Avropada gənc miqrantların vəziyyətinə dair 1596 (2003) sayılı Tövsiyə
- Çətinlikdə olan yeniyetmələr: gənclərin kefsizliyinə sosial və sağlamlıq əsaslı yanaşmaya dair 1632 (2003) sayılı Tövsiyə
- Uşaq müəssisələrində tərk edilmiş uşaqların vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasına dair 1601 (2003) sayılı Tövsiyə
- Cənub-Şərqi Avropada müharibə uşaqları üçün sosial tədbirlərə dair 1561 (2002) sayılı Tövsiyə
- Qadınların kütləvi informasiya vasitələrində obrazına dair 1555 (2002) sayılı Tövsiyə
- XXI əsr cəmiyyətinin uşaqlarla və uşaqlar üçün qurulması: uşaqlar üçün Avropa strategiyasının (1286 sayılı Tövsiyə(1996)) davam etdirilməsinə dair 1551 (2002) sayılı Tövsiyə
- Qadın alverinə qarşı kampaniyaya dair 1545 (2002) sayılı Tövsiyə
- Şəhərlərdə yaşayan uşaqlar və yeniyetmələr üçün dinamik sosial siyasətə dair 1532 (2001) sayılı Tövsiyə
- Şərqi Avropa marşrutuna qadağa qoymaq üçün yetkinlik yaşına çatmayanların alverinə qarşı kampaniya: Moldova nümunəsinə dair 1526 (2001) sayılı Tövsiyə
- Məişət köhləliyinə dair 1523 (2001) sayılı Tövsiyə
- Uşaqların təhsilində valideynlərin və müəllimlərin məsuliyyətinə dair 1501 (2001) sayılı Tövsiyə
- Media təhsilinə dair 1466 (2000) sayılı Tövsiyə
- Uşaqlar üçün Avropa Ombudsmanın təsis edilməsinə dair 1460 (2000) sayılı Tövsiyə
- Kosovo uşaqları üçün Fəaliyyət Planı üzrə 1459 (2000) sayılı Tövsiyə
- Aralıq dənizinin cənubundan Avropaya gizli miqrasiyaya dair 1449 (2000) sayılı Tövsiyə
- Beynəlxalq övladlığa götürmə: uşaq hüquqlarına hörmətə dair 1443 (2000) sayılı Tövsiyə

- Albaniyadakı uşaqların vəziyyətinə dair 1398 (1999) sayılı Tövsiyə
- Uşaqların istismarı və baxımsızlığına dair 1371 (1998) sayılı Tövsiyə
- Prioritet məsələ kimi uşaq əməyinin istismarı ilə mübarizəyə dair 1336 (1997) sayılı Tövsiyə
- Uşaqlar üçün Avropa Strategiyasına dair 1286 (1996) sayılı Tövsiyə
- Uşaq hüquqlarına dair 1121 (1990) sayılı Tövsiyə
- Uşaq alveri və uşaqların istismarının digər formalarına dair 1065 (1987) sayılı Tövsiyə

Avropa Şurası Parlament Assambleyasının qətnamələri (1996-2009)

- Fəminisidlər haqqında 1654 (2009) sayılı Qətnamə
- Uşaqlara qarşı zorakılığın ilk formasının: doğuşdan sonra tərک edilmənin qarşısının alınması haqqında 1624 (2008) sayılı Qətnamə
- Balkanlarda münaqişə sonrası ərazilərdə yaşayan uşaqların vəziyyətinə dair 1587 (2007) sayılı Qətnamə
- Fahişəlik – nə kimi mövqe tutmalı? mövzusunda 1579 (2007) sayılı Qətnamə
- Uşaq qurbanlar: zorakılığın bütün formalarının, istismar və seksual xarakterli zorakılıq hərəkətlərinin ləğv edilməsinə dair 1530 (2007) sayılı Qətnamə
- Qadın alveri və fahişəliklə əlaqədar miqrasiyaya dair 1337 (2003) sayılı Qətnamə
- Uşaqların cinsi istismarı –sıfır tolerantlıq haqqında 1307 (2002) sayılı Qətnamə
- Uşaqların valideynlərdən biri tərəfindən xaricə qaçırılmasına dair 1291 (2002) sayılı Qətnamə
- Qadın sünnetinə dair 1247 (2001) sayılı Qətnamə
- Uşaq əsgərlərin hərbi xidmətə çağırılması və onların silahlı münaqişələrdə iştirakına qarşı kampaniyaya dair 1215 (2000) sayılı
- Silahlı münaqişələr zamanı zorlamaya dair 1212 (2000) sayılı Qətnamə
- Uşaqların cinsi istismarına dair 1099 (1996) sayılı Qətnamə

Avropa Şurasının Yerli və Regional Hakimiyyət Orqanları Konqresinin Təvsiyələri

- Küçələrdə yaşayan və/və ya işləyən uşaqların sosial reintegrasiyasına dair 253 (2008) sayılı Tövsiyə

- Gənclərin yerli və regional səviyyədə inteqrasiyası və iştirakçılığına dair 242 (2008) sayılı Tövsiyə
- “Şəhərdə yaşayan uşaq” 241 (2008) sayılı Tövsiyə
- Məktəbdə zorakılığın qarşısının alınması və onunla mübarizə üçün yerli tərəfdaşlığa dair 135 (2003) sayılı Tövsiyə
- Məhrum edilmiş uşaqlar/yeniyetmələr və ailələr üzrə siyasətlərə dair 53 (1999) sayılı Tövsiyə

Avropa Şurasının digər sənədləri

- Avropa Şurasının İnternet xidməti təchizatçılarında onların informasiya cəmiyyətində əsas insan hüquqları və fundamental azadlıqlarını praktiki cəhətdən anlamasına və riayət etməsinə kömək üçün Göstərişləri (2008)
- Avropa Şurasının onlayn oyun təchizatçılarında onların informasiya cəmiyyətində əsas insan hüquqları və fundamental azadlıqlarını praktiki cəhətdən anlamasına və riayət etməsinə kömək üçün Göstərişləri (2008)
- Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin İnternetdə uşaqların ləyaqətinin, təhlükəsizlik və şəxsi həyatının toxunulmazlığının müdafiəsi üzrə Bəyannaməsi (6 fevral 2008)
- Əlilliyi olan uşaqlar üçün icmada yaşayışın və de-institusionalizasiyanın təşviqi, eləcə də valideynlərə evdə öz əlil uşaqlarının qayğısına qalmaqda kömək üçün tövsiyələr və qaydalar, Avropa Şurası (2008)
- Brown H. “Əlilliyi olan böyüklərin və uşaqların istismardan qorunması”, Avropa Şurası Nəşriyyatı, Strasburq (2003), ISBN 92-871-4919-4.

CM/Rec(2009)10 sayılı Tövsiyəyə IV Əlavə

Digər fəaliyyətlər və nəşrlər

Beynəlxalq Bəyannamələr/Fəaliyyət Gündəlikləri/Qaydalar

- Uşaqların və Yeniyetmələrin Cinsi İstismarının Qarşısının alınması və Dayandırılması üçün Rio de Janeyro Paktı, Uşaqların və Yeniyetmələrin Cinsi İstismarına Qarşı III Dünya Konqresi, Rio de Janeyro, 25-28 noyabr 2008
- “Uşaqlara qarşı Zorakılıq”, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Katibinin Tədqiqatı, 29 avqust 2006
- “Uşaqlara qarşı Zorakılığı Dayandırın! İndi fəaliyyətə başlayın!” Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Uşaqlara qarşı Zorakılıq üzrə Tədqiqatı üçün regional müşavirədən hesabat, Lyublyana, Sloveniya, 5-7 iyul 2005
- Uşaqların Kommersiya məqsədi ilə Cinsi İstismarına Qarşı II Dünya Konqresində qəbul edilmiş Yokohama Qlobal Öhdəliyi, Yokohama, Yaponiya, 17-20 dekabr 2001
- Uşaqların Kommersiya məqsədi ilə Cinsi İstismarına Qarşı I Dünya Konqresində qəbul edilmiş Bəyannamə və Fəaliyyət Gündəliyi, Stokholm, İsveç, 27-31 avqust 1996
- Avropa Şurası Dövlət və Hökumət Başçılarının Üçüncü Sammitində qəbul edilmiş Varşava Bəyannaməsi və Fəaliyyət Planı, Varşava, 16-17 may 2005
- Avropa Şurası Dövlət və Hökumət Başçılarının İkinci Sammitində qəbul edilmiş Yekun Bəyannamə və Fəaliyyət Planı, Strasburq, 10-11 oktyabr 1997
- “Uşaqların cinsi istismardan müdafiəsi” üzrə konfransda Avropa və Mərkəzi Asiyadan olan iştirakçılar tərəfindən qəbul edilmiş Öhdəlik və Fəaliyyət Planı, Budapeşt, 20-21 noyabr 2001
- Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Azadlıqdan Məhrum edilmiş Yetkinlik Yaşına Çatmayanların Müdafiəsi üzrə Qaydaları, 1990
- Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Qeyri-qəyyumluq Tədbirləri üzrə Standart Minimum Qaydaları (Tokio Qaydaları, 1990)
- Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Yuvenal Ədliyyənin İdarə edilməsi üzrə Standart Minimum Qaydaları (Pekin Qaydaları, 1985)
- “Uşaqlara Uyğun Dünya”, BMT Baş Assambleyasının 10 may 2002-ci ildə qəbul edilmiş yekun sənədi.

Digər nəşrlər

- Besag V., “Məktəblərdə Xuliqanlar və Zərərçəkənlər”, 1989
- Crothers L.M. və Levinson E.M., “Xuliqanlığın Qiymətləndirilməsi: Metod və alətlərin icmalı”, Məsləhət və İnkişaf Jurnalı, 84(4), 2004

- Whitted K.S. və Dupper D.R., “Məktəblərdə Xuliqanlıqın Qarşısının alınması və ya Ləğv edilməsi üzrə Ən yaxşı Təcrübələr. Uşaqlar və Məktəblər”, Cild 27, No. 3, iyul 2005.

Avropa Şurası 1949-cu ildə yaradılmış, hazırda 47 üzv dövlətə malik beynəlxalq təşkilatdır. Onun vəzifəsi insan hüquqlarını, demokratiya və qanunun aliliyini təşviq etməkdir. O, İnsan Hüquqları Konvensiyasına və sözsüz ki Avropanın 150 milyon uşağını da əhatə edən insanların müdafiəsi üzrə digər konvensiya və tövsiyələrə əsaslanan ümumi demokratik prinsiplər təsis edir.

“Avropanı Uşaqlar üçün və Uşaqlarla Qururuq”

Avropa Şurası

F-67075 StrasburqSedeks

www.coe.int/children

children@coe.int